

Nr. 40
(294)

ROMÂNIA ȘI ȚĂRILE DIN EUROPA CENTRALĂ

MASĂ
ROTUNDĂ
LA GDS

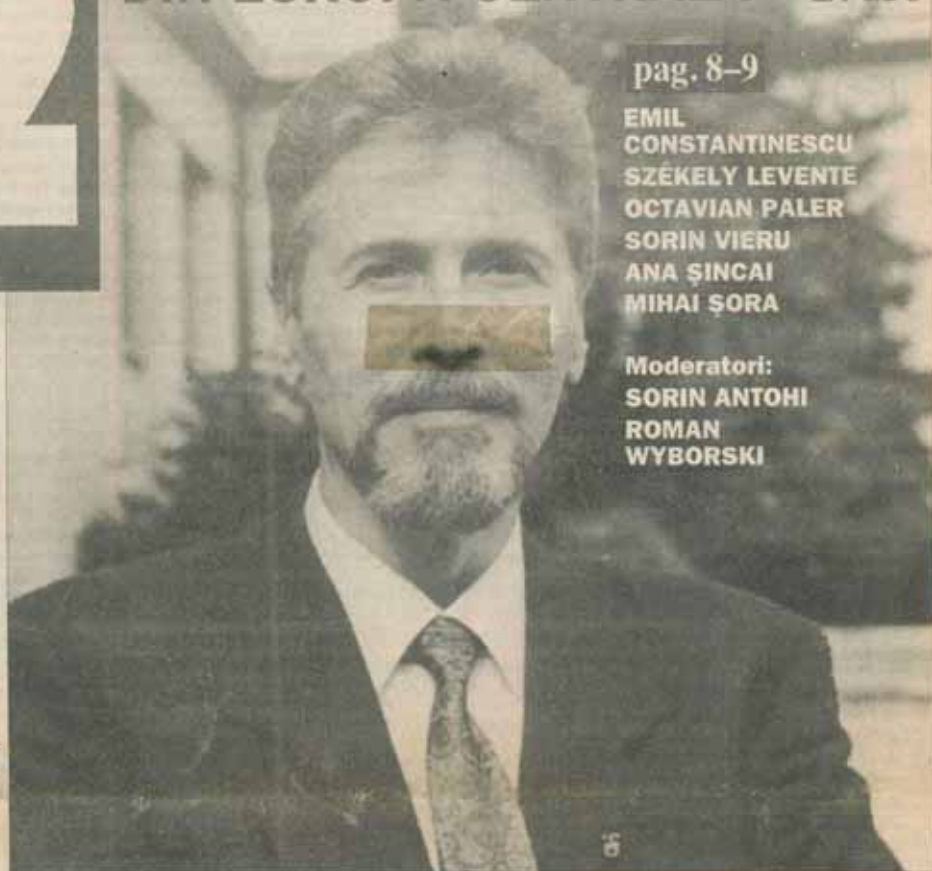
4-10 octombrie 1995

SCRIITORUL ȘI PUTEREA

Ana Blandiana, **pag. 11**
Alexandre Blokh,
Mircea Martin
Conferința regională
PEN CLUB

Cultura religiilor:

Yom Kippur –
o importantă **pag. 12**
sărbătoare iudaică

pag. 8-9

EMIL
CONSTANTINESCU
SZÉKELY LEVENTE
OCTAVIAN PALER
SORIN VIERU
ANA ȘINCAI
MIHAI ȘORA

Moderatori:
SORIN ANTOHI
ROMAN
WYBORSKI

În presă s-a discutat relativ pe larg, în ultimele zile, proiectul de modificare a Codului penal. Cum era firesc, au trezit emoție articolele 205, 206 și 236, care vizează direct libertatea presei. Semnalul de alarmă a fost dat de către ziariști, iar la el s-au asociat unele formațiuni politice din opoziție. Dar întregul proiect, și nu numai articolele enumerate, afectează logica sistemului penal românesc. Pe depele preconizate ating limite care depășesc orice motivație rațională: de la un an la 12 ani pentru furtul simplu, de la 3 la 15 ani, pentru furtul unui act ce servește la legitimare. Critica funcționarilor publici și a oamenilor politici – calificată ca ofensă adusă autorității – poate duce la priveria de libertate de până la 5 ani. Un pericol este introducerea unor infracțiuni nedefinite („defăimarea țării și națiunii”) ori a noțiunilor nedefinite, ori definite numai vag: funcționar, funcționar public, scandal public etc. Probleme pe care nu le mai discut ridică și amendamentele la Codul de procedură penală.

Regăsim, iată, logica primară a regimului anterior: reprimarea constituie forma principală a reglementării vieții sociale. Regăsim, de asemenea, asimetria, specifică sistemelor dictatoriale, dintre responsabilitatea cetățeanului, cînd acesta încalcă legea, și responsabilitatea reprezentantului autorității, cînd, în exercițiul funcției, folosește abuziv prerogativele funcției.

La aceeași logică polițienescă se adaugă proiectul legii privind evidența populației și cartea de identitate.

Înaintat Senatului în octombrie 1994, a fost adoptat într-un timp record, în septembrie 1995 (după ce Comisia pentru apărare, ordine publică și siguranță națională a propus o serie de amendamente). Și aici apar surprize de proporții, cum ar fi obligația persoanelor care locuiesc în imobil de a

cialitate, care nu au făcut decât să întărească caracterul său aberant. Conform acestui proiect, secretul de stat acoperă date, documente, activități etc. ce privesc interese „politice, economice, tehnico-științifice sau de altă natură”. Adică tot. În particular, „relațiile și activitățile externe de orice fel”.

GABRIEL ANDREESCU

Proiectul legislativ al unui stat polițienesc

prezenta responsabilului cărții de imobil cartea de identitate (înlocuirea buletinului), în vederea luării în evidență. Cu alte cuvinte, administratorul va avea dreptul să legitimeze orice persoană care locuiește în imobilul respectiv. În felul acesta, administratorul se substituie poliției, în ciuda faptului că este un locatar oarecare, ales pentru a se ocupa strict de gospodărirea imobilului. În plus, de vreme ce Ministerul de Interne organizează țineră evidenței locatarilor, înseamnă, conform proiectului de lege, că poliția va numi sau va interveni pentru alegerea administratorului.

Dar mai avansat decât orice în efortul conjugal al diferitelor instituții de a instaura un regim autoritar este proiectul de lege privind apărarea secretului de stat și secretului de serviciu. Inițiat în 1993, proiectul a stat „la carantină” pînă de curînd, cînd a primit avizul comisiilor de spe-

Cu efecte incalculabile este extinderea domeniului de protecție al legii la secretul de serviciu. Sînt reînființate compartimentele speciale pentru asigurarea securității documentelor (fai-moasele BDS) și compartimentele speciale de protocol. Prevederile proiectului de lege incurajează suspiciunea generală și incită la delatiune – mijloace care au făcut anterior atmosfera din instituțiile românești ireparabilă. SRI se substituie justiției și, mai general, interesul public este supus activității de protecție a secretului de stat sau de serviciu.

Astfel de proiecte de lege sînt profund anacronice, incompatibile cu o societate civilizată. Oare ce reprezintă pentru parlamentarii noștri – care se închină de zor la simboluri creștine – ființa umană? Ce reprezintă libertatea și demnitatea omului pentru cei care hotărăsc pedepsirea cu 15 ani a furtului unui buletin de identitate?

Sau cum poate fi compatibilă o societate care trăiește în lumea poștei electronice și a DHL cu o astfel de lege a secretului de stat și de serviciu; o lume în care informația joacă un rol fundamental, în care circulația persoanelor și schimburile profesionale ori relațiile de afaceri fac parte din viața de zi cu zi? Cine își poate imagina România într-o Europă comunitară, după adoptarea unei legislații cu o logică represivă incompatibilă cu o societate democratică?

De fapt, proiectele de lege amintite sînt anticonstituționale și violează flagrant documente internaționale pe care România le-a ratificat și care au prioritate în dreptul intern. Multe dintre prevederile acestor legi polițienesci ar fi, drept urmare, inoperante: dreptul la informație, dreptul la viață intimă și la expresie au garanții legislative superioare restricțiilor pe care ultimele inițiative le impun. Un judecător ar putea salva drepturile și libertățile, dacă ar judeca competent și independent.

În România, însă, judecătorii nu sînt suficienți de independenți, nici suficienți de competenți și nici suficienți de puternici pentru a proteja statul de drept. Ar fi nevoie, pentru a rezista acestor amenințări legislative, de o conștientizare și o coordonare mărar a formațiunilor politice din opoziție. În ultimul moment, ieri, 2 octombrie, discutarea în plen a proiectului de amendare a Codului penal a fost amînată cu două săptămîni. O șansă, dar zvonurile din culise și întregul context politic nu oferă prea multe surse de optimism.

Așa cum am promis, publicăm opiniile ale cititorilor noștri din „Chestonarul '95”. Reamintim că în această pagină se aud vocile cititorilor, necenzurate și neselectate de către redacție.

Ca vechi cititor al revistei „22”, răspund astăzi chestionarului trimis de redacție. N-am făcut-o până acum pentru că asemenea sondaje de opinie, după părerea mea, nu-și aveau rostul în cazul revistei „22”, care este o publicație nu numai bună și utilă segmentului de cititori cărui i se adresează, ci și bine conturată. De aceea, rîndurile care urmează vă rog să le considerați ca „preferințele mele” și nu neapărat indicații pentru îmbunătățirea revistei.

Atît ca „stil”, cit și ca prezența grafică, „22” este la înălțimea cuvenită unei publicații care se adresează, de preferință, intelectualilor, care au și merite, specificități, dar și „tare” inerente.

Eu apreciez „editorialul”, „comentariul politic”, „interviul săptămîinii”, „ancheta socială”, „dosarul „22” - cu rugămîntea de a nu interfera cu *Magazinul istoric* - uneori, atît teme, cit și modul de tratare interfeeră; apoi „comentariul economic” - care aș vrea să fie mai mult axat pe imperati-vele care ne sînt impuse de adorarea la organisme europene, precum și de echierul economic internațional; ar fi util, pe această linie, să scoțese eu, chiar și un supliment care să dezbătă modalitățile în care au fost rezolvate și percepute ca atare problemele tranziției în alte state vecine nouă; de asemenea, sondajele de opinie comentate și pagina externă. Aproape nu citesc: „istoria religiilor” - cred că se face prea mult caz; „lansarea de carte”, „cronica de film”, „cronica de teatru”, „cronica literară”, „cronica parlamentară” - se face atîta caz de activitatea parlamentară, care lasă atît de dorit! Propun ca rubrica „revista presei” să fie mai extinsă și, bineînțeles, nu numai reprezentativă, ci și critică; de asemenea, sicut ca la „curier” să nu se dea integral scrisorile primite. Sicut ca ar fi mai profitabil să se facă o succintă prezentare a scrisorii, eventual cu unele extrase, pentru a putea să încapă în spațiul rezervat mai mult opinii.

În ceea ce privește „autorii”, mi-e foarte greu să-mi exprim preferințele, deoarece toți sînt la înălțime, firește, fiecare avînd specificul său - și așa trebuie să fie; poate ar fi uneori cazul să nu se facă atîta caz de erudiție profesională și să se accentueze mai mult analiza socio-economico-politică.

Am o propunere: invitare, din partea fiecărui partid din Parlament - și nu neapărat numai - a cite unui reprezentant - poate purtătorii de cuvînt - care să prezinte succint și concret - neapărat concret! - doctrina partidului respectiv, precum și - neapărat și! - soluțiile pe care le propune pentru rezolvarea marilor probleme ale țării noastre. Dar nu în genul Vartan Arachelian, așadar, nu „în coadă de pește”, ci, efectiv, concret. Nu „privatizarea”, ci cum, în ce termene și la ce rezultate să se ajungă!

Fiindcă „a vorbi discuții și păreri”, chiar „științific argumentate” și „frumos expuse”, gen Adrian Năstase, n-ar fi de nici un folos. Aș fi curios, de pildă, să văd cum analizează domnul Radu Câmpeanu situația partidului său și cum privește meritele sale pentru situația creată!

Dr. Ing. Eugen Popescu-Jianu,
Bazosul Vechi, jud. Timiș

Stimată redacție,

Citesc de fiecare dată revista „22” aproape în întregime. Spun „aproape” întrucît, neavînd o pregătire corespunzătoare în unele domenii (film, teatru, plastică), acestea îmi sînt mai puțin accesibile. Acest fapt nu este un motiv ca ele să nu continue. Chiar dacă unele rubrici prezintă mai puțin interes pentru mine, nu pot să le atribui calificativul „nu-mi plac”.

În privința personalităților invitate la „interviul săptămîinii”, pe lângă cele reprezentative din domeniile politic, cultural, economico-social reprezentînd Opoziția, sînt de părere că ar putea fi interviuate și cele din „cerul Puterii”, care să-și exprime părerea cu privire la multe întrebări ale societății civile.

În ceea ce privește „temele noi”, îmi exprim dorința de a se trata o temă cu subiectul „Sensul cuceririlor lui Mihai Viteazul”. Spun aceasta pentru că în liceu (pe care l-am făcut între anii 1935-1943), de la profesorii J. Hurdubețiu și N. Popescu-Uda am învățat că Mihai Viteazul a cucerit Ardealul și Moldova din motive strategice: asigurarea spatelui în vederea luptei ce o ducea cu turcii. În ultimii ani, acestor cuceriri li se dă un sens național-patriotic. Era, oare, atunci, întipărită noțiunea de „națiune română”? După cunoștințele mele, primele idei asupra originii noastre comune apar la cronicari (Grigore Ureche abia se naște la 1590). M-ar interesa punctul de vedere al unor istorici, mai ales astăzi, cînd subiectul este atît de mult speculat.

Cu deosebită considerație,

Georghe Nicolescu

Către redacția revistei „22”

Subsemnatul av. Grigore Dobos, domiciliat în Arad, în calitate de soț al abonatei dvs. prof. Felicia Dobos, permiteți-mi să vă răspund eu la „Chestonar '95”, întrucît sînt un fidel cititor al acestei reviste.

Îmi place totul în „22”. Este singura revistă de opinie politică făcută de profesioniști, cu o înaltă ținută intelectuală. Această apreciere o fac fără nici un grad de subiectivism, în calitate de fost procuror (18 ani) și în prezent avocat și președinte al filialei județene PAC Arad.

Sugestii pentru personalitățile invitate la „interviul săptămîinii”: abordați subiecte care sînt legate de evenimentele săptămîinii în curs și solicitați soluții concrete la problemele legate de practica politică. Această ar contribui mult la formarea unei clase politice cu adevărat democratică.

Cu respect și considerație,

Av. Grigore Dobos, Arad

Stimată redacție,

Apreciez foarte mult calitatea revistei, dar aș dori ca revista dvs. să devină mai penetrantă în masa publicului. Aceasta presupune însă renunțarea la academism. Nu sînt așa de sigur că ar merita!

Făgeanu Ion, Reșița

Autori preferați: Nu cred că întrebarea este productivă. Nu sînt autori pe care nu-i prefer, sau îi prefer mai puțin, chiar dacă într-o discuție gen „teze-antiteze” au opinii contradictorii (cum altfel?).

Ce nu vă place în „22”? Îmi place așa cum e, nu mă deranjează nimic.

Sugestii pentru „interviul săptămîinii”: Neagu Djuvara, Mircea Cărtărescu, prof. Ion Pop, Mircea Iorgulescu, Peter Motzan, Petre Roman (pe tema „de ce i-ați dat revista lui Vadim?”), Ion Iliescu (ultimul interviu...) etc.

Rubrici și teme noi: „Oameni pentru România de mîine” (nu dintr-un 1984 etern); „Candidați și platforme”; „Programe de guvernare alternative”; „Guverne și ministere alternative”; „Cum și cu cine facem schimbarea?”

Orlando Balas, redactor „Echinox”, Cluj

Sugestii pentru „interviul săptămîinii”: Fotografia, biografia, atitudinea politică, economico-socială a personalităților ce pot candida la postul de președinte al țării, în special cei mai tineri, mai puțin cunoscuți, a șefilor de partide, de uniuni sindicale importante etc.

Rubrici și teme noi: Fotografia, biografia, atitudinea socio-profesională a personalităților din domeniul culturii, științei, economiei, industriei, agriculturii etc. Prezentarea de personalități de origine română care au realizări deosebite, din orice domeniu, aflate temporar sau permanent cu domiciliul în afara țării.

Stefan Minea

Stimată redacție,

Sînt un cititor pasionat al revistei dvs. O aștept cu nerăbdare, ea fiind dădătoare de speranță, dîndu-mi seama că-n această țară mai avem oameni cinstiți, de calitate, bine pregătiți, cu toate plecările și persecuțiile regimului comunist față de intelectuali, mergînd pînă la suprimarea lor.

Dacă această revistă ar pătrunde și la sate și ar fi citită de intelectualii satelor - profesori, preoți, învățători, culoarea politică a Parlamentului ar fi alta și locuitorii satelor nu ar mai fi victime ale propagandei că „vin boerii și ne iau pămîntul”.

În 1946, orice babă a satului știa că trebuie să voteze „ochiul”, pe tărăniști, în urma lămuririlor date de învățătorii întorși de pe front, a tineretului ce avea o pregătire și a celor ce fuseseră și luptaseră în Rusia și văzuseră la fața locului nenorocirea căzută pe un biet popor.

Un capitalist american, ca să-și vîndă petrolul, a făcut cadou fiecărei familii de chinezi o lampă. Ce bine ar fi dacă s-ar găsi un sponsor care să trîntă gratis cite un exemplar al revistei „22” la școlile și bisericile din sate. Poate că n-ar strica să faceți o reclamă a revistei, fie prin radio, TVR sau asemănătoare cu cea a adresei trimise nouă. Fără de schimbare de mentalitate nu vom reuși, și schimbarea nu se face decît prin oameni de valoare, frunțași ai satelor, după care merg ceilalți.

Rubrici preferate: De multe ori, în articolele scrise se folosește un limbaj cîștig pentru omul de rînd, și chiar pentru cel cu facultate, este greu de înțeles. Aceasta mai ales în articolele „eseuri”. Iată, în articolul scris de d-na Coroiu în nr. 33, pag. 14: „Dinu Cernescu vădește din start reprezentată de acel coeficient de relativitate incitantă cu sensuri multiple urmînd a se devalsa treptat” sau „(...) Răzvan Mazilu și actrița Maia Morgenstern au elaborat un scenariu esențializat care punctează momentele tramei prin replici și situații, prin imagini plastic-auditive ce acționează în contrapunct, într-o dialectică a deconstrucției și redimensionării mitului iubirii imposibile”. Mă opresc aici, căci așa putea da exemple multe și cer scuze.

Autori preferați: Nu sînt în măsură să indic personalitățile de seamă ale societății noastre, dar cred că n-ar strica să se ia interviuri celor ce au fost nevoiți să plece în exil, motivul neîntoarcerii și a celor cu vederi înaintate din Basarabia.

Ce nu vă place în „22”? Să se dea atenție tineretului, care după mine-riadă parcă e amorf. A știut ce face dl. Iliescu. Pentru a fi neutralizați, li se dau niște infime ajutoare, filme pornografice - nimeni nu-i aude, nu-i vede, nu-i îndrumă.

Sugestii pentru „interviul săptămîinii”: Cred că n-ar strica să se dea mai multă atenție istoriei moderne, după 1891, a țării noastre.

Rubrici și teme noi: Dl. Ilie Șerbănescu ar putea scrie un articol despre felul cum erau plății salarii înainte de primul război mondial și între cele două războaie. Sînt bătrîn și vă doresc din toată inima succes și Dumnezeu să vă ajute să izbîndiți!

V. Moisă, Roman

ILIE ȘERBĂNESCU

Exporturile – cartea de vizită a economiei românești

Datele statistice arată o creștere relativ importantă (26%) a exporturilor în prima jumătate a anului, în continuarea celei la rîndu-i de remarcat din 1994. Anul trecut a fost primul din perioada postdecembristă în care exporturile au atins 6 miliarde dolari, iar anul acesta pare să se tindă spre 7 miliarde dolari.

Oficialitățile de la București nu își economisesc cuvintele pentru a elogia tendința, pe care o prezintă ca pe o expresie a „redresării economice” după deșingolada din primii ani postdecembristi. Realitatea este că tendința de creștere apare fermă și nu ar putea fi nicicum subapreciată. În termeni absoluți, este vorba aproape de o dublare a performanțelor față de cele mai proaste rezultate de după '89. Și, desigur, de o recuperare în cadrul capacității de export, cu consecința reducerii constrîngerilor comerciale și valutare.

Oferta superioară de valută obținută din exporturi a slăbit presiunea exercitată de cererea de valută pentru importuri. Condiții mai favorabile s-au creat astfel pentru stabilizarea cursului leului. Oricum, țara și-a putut permite un alt nivel, mai ridicat, de importuri, deși a continuat să trăiască peste plapuma ei, importurile depășind pe mai departe exporturile, iar finanțarea depășirii fiind ficută pe seama acumulării de noi datorii externe.

„Revenire” din ce?

Tendința de creștere a exporturilor nu trebuie însă supraapreciată. Și, în orice caz, nu este cazul să i se treacă în cont virtuți care nu îi aparțin. Înainte de toate, este necesar a fi evitată interpretarea – înflăcăată, din păcate, la unele oficialități române – că tendința ar marca o revenire în cadrul industriei românești. Din nefericire, industria românească nu prea are din ce să își revină. Ea traversează inevitabil, de aproape două decenii, un proces de criză fără vreo șansă de stopare în absența unei restructurări profunde și de amploare. Pe cît de necesară a fost opțiunea spre industrializare, pe atît de greșită a fost concepția de realizare a acesteia în practică. Axată aproape exclusiv pe ramuri mari consumatoare de energie și în declin istoric și, în plus, creată să funcționeze în unități-gigant, industria românească are un fond inercial imens, este refractară și inflexibilă la modernizări și, respectiv, greu de schimbat.

Dincolo de diversele conjuncturi, direcția în care industria românească, în forma actuală, poate merge nu este decît aceea spre un inexorabil declin. Nu există de fapt ce să se redreseze. Produsele pe care le fabrică au istoricește o piață mereu mai restrînsă, în timp ce nu există capacitatea de a se realiza produse cu cîșturi în creștere. Mare consumatoare de energie – de care nu poate dispune decît din import, întrucît aceasta nu există suficientă din resurse interne –, industria

este prinsă într-un cerc vicios. Nu poate exporta într-atît încît să își finanțeze măcar propriile importuri de energie și materii prime. De a de-gaja resurse financiare pentru echipamente moderne și tehnologii noi nici nu poate fi vorba. Deci, în forma actuală, industria românească nu își poate finanța propria restructurare care să o racordeze la exigențele menținerii în dura competiție economică internațională actuală.

Obiectiv, fără un aport masiv de capital extern, industria românească nu poate ieși din acest cerc vicios, în care se află încă de la structurarea ei, în urmă cu un sfert de secol, și care se va strînge tot mai mult pe măsura trecerii timpului.

Aceeași industrie, aceeași ofertă pe piețele internaționale

Perioada postdecembristă nu a consemnat nici aportul cît de cît semnificativ de capital străin pentru demararea restructurării și nici măcar o minimă asanare prin abandonare în rîndurile industriilor lipsite de orice șansă de reabilitare. Ceea ce a intervenit a fost doar o scădere a folosirii capacităților de producție în activitățile fără desfacere. A încetat producția pentru dispăruta piață CAER. A fost diminuată substanțial producția de dragul producției. Dar că această nefericire economică nu a fost integral stopată a arată nivelurile deosebit de înalte ale producției pe stoc și ale efectului ei inevitabil: blocajul financiar. În rest, structurile industriale – adică întreprinderile și echipamentele lor – au rămas aceleași. Și, ca atare, neschimbată a rămas și oferta de produse la export.

În aceste condiții, creșterea exporturilor are exclusiv un caracter de recuperare față de nivelurile anterioare – și nimic mai mult –, pe fondul unei conjuncturi externe favorabile, legată, pe de o parte, de redresarea economică occidentală din anii 1994-1995, iar pe de altă parte de unele tendințe de pe piețele valutare.

Din creșterea menționată de 26% a exporturilor în primul semestru al anului în curs, doar 8% – după date de analiză neoficiale ale Băncii Naționale – reprezintă spor în volum (adică noi piețe cîștigate), grosul constituindu-l diferențe favorabile de preț. Care, însă, nu sînt meritul exportatorilor români, care ar fi găsit deosebit mai remuneratoare, ci efectul îndeosebi al prăbușirii cursului dolarului pe piețele valutare internaționale. Aceasta, pe de o parte, a măjorat prețul tranzacțiilor derulate în dolari și, pe de altă parte, a mărit contabil contravaloarea în dolari a exporturilor realizate în alte valute. La nivelul menționatei contribuții scăzute a creșterii volumului, o revenire, oricît posibilă, a dolarului pe piețele de schimb ar putea duce chiar la o scădere statistică a valorii exporturilor.

Reprezentau livrările în CAER capacitatea reală de export?

În orice caz, înscrierea actualei creșteri a exportului pe traiectoria unei reveniri la exporturile considerate de circa 12 miliarde dolari anual, din perioada de dinainte de '89, constituie o interpretare care seamănă cu un fel de îmbătăre cu apă rece. Cifra de 12 miliarde dolari este total lipsită de semnificație. Ea era obținută prin adunarea exporturilor realizate în valută convertibilă cu cele derulate într-o monedă-ficțiune (ruba transferabilă), ceea ce lipsea totalul de relevanță. Și mai important este însă altceva, dincolo de lipsa de semnificație a conversiunilor dintr-o monedă-ficțiune în dolari. Rămîne o întrebare dacă exporturile realizate în ruble transferabile – respectiv, plasate prin troc cu alte produse pe piețele fostelor țări din CAER (și considerate a echivala, în principiu, cu circa 6 miliarde dolari) – reprezentau o capacitate efectivă de export, în măsura în care este cu totul îndoielnic că aceste exporturi și-ar fi găsit deosebire și pe alte piețe. Este un fapt că, atunci cînd CAER-ul a decis politic să-și înceteze activitatea, aproape întregul comerț dintre țările respective s-a prăbușit, produsele din schimburile reciproce negăsindu-și plasament pe alte piețe. Este și cazul fostelor exporturi românești către țările din CAER.

Datoriile plătite prin sugrumarea importurilor

Realitatea este că din 1970 și pînă în prezent, economia românească nu a fost în stare să plaseze pe piețele externe, contra devize convertibile, mai mult de 5-6 miliarde dolari anual. Tragic este că tot atît era și în anii '70, cînd s-a desăvîrșit industria românească în forma actuală, tot atît la începutul anilor '80, cînd România nu a mai fost în măsură să își achite scadențele la datoria externă, și tot atît în '89, cînd după sacrificii înimaginabile impuse populației această datorie fusese lichidată. Constituie o imagine complet eronată că România

și-ar fi achitat datoriile externe – care erau în monede convertibile – prin forțarea exporturilor. Degeaba a decretat Ceaușescu mobilizarea generală pentru exporturi, degeaba a ordonat să se exporte pe devize tot ce se putea, întrucît mai mult de 5-6 miliarde dolari pe an nu s-au putut strînge. Atît putea economia românească. Regimul Ceaușescu a plătit datoria externă prin sugrumarea – la niveluri înimaginabile – a importurilor. Se ajunsese ca în afara energiei și a materiilor prima să nu se mai importe, practic, nimic: nici măcar minimum necesare medicament și, oricum, nu tehnologii noi, care să facă industria românească să tină pasul cu ceea ce se întîmpla pe plan mondial. Tributul pentru toate acestea a fost plătit ulterior și continuă să fie plătit. Economia românească rămîne pe mai departe a nu putea mai mult.

În 1995 – la fel ca în 1970!

Creșterea actuală a exporturilor se face exclusiv – și nici nu poate fi altfel – către acel nivel de 6 miliarde dolari anual, care la prețurile crescute și cursurile devalorizate între timp ale monedei americane poate reprezenta circa 7 miliarde dolari. Atît și nimic mai mult. Este potențialul maxim de export pe devize libere al României. Actuala față a economiei românești este pusă în lumină tocmai de această cifră. O țară relativ comparabilă cu România – Coreea de Sud – exportă anual de circa 130-140 miliarde dolari. Comentariile sînt de prisos.

În mod dramatic, se susține în cercurile Puterii de la București că în lume se află pe piață nu doar tehnologii de vîrf și industrii de avangardă și că, prin implicații, România ar păstra șanse și menținînd tehnologii intermediare și industrii demodate. Depinde însă numai despre ce fel de șanse este vorba! De șansa de a fi cîștigătoare în competiția internațională necruțătoare sau de a progresa – nici gînd!

Cele 6-7 miliarde dolari exporturi pe care România le poate realiza în actuala fază a dezvoltării sale exprimă într-un fel tragic acest lucru.

Încetinirea în continuare într-o structură care reflectă fidel structura economiei naționale – două treimi reprezentînd contribuția tocmai a industriilor energofage și în declin istoric –, exporturile românești nu au posibilități efective de expansiune și demontrează elocvent că industria românească este în forma actuală mediocru pregătită să înfrunte mereu mai amenințatoarea competiție economică internațională.

Un dușman al singurătății

Drumul către casă – emisiune cuprinzînd informații din viața Capitalei – coordonator Diana Ioan (de luni pînă vineri, ora 15.00)
Rockada mare – realizator Florian Pittis (marți, ora 22.00)
Cîntărește cheală – lumea teatrului; noutăți, interviuri, analize – realizator Alin Gălățescu (miercuri, ora 17.15)
Turnul de veghe – Dezbateri cu lumea presei asupra principalelor probleme ale momentului – realizator, directorul postului Radio Tinerama, Cornel Ciomăzga (vineri, ora 18.00)
Căutările model – lumea model; perioade, stiluri, manechine – realizator Alin Gălățescu (vineri, ora 21.15)

Fără anestezie – invitatul săptămîinii în dialog cu directorul postului Radio Tinerama, Cornel Ciomăzga (sîmbătă, ora 18.00)

CORESPONDENȚA SPECIALĂ DE LA STRASBOURG

HORĂȚIU PEPINE

Teama de Rusia

Admiterea Rusiei în Consiliul Europei nu mai întârzie, se pare, nici un obstacol serios. În după-amiaza celei de-a doua zile a sesiunii de toamnă, Adunarea Parlamentară a votat reluarea procedurii de admitere a Federației Ruse, procedură întreruptă în februarie, după intervenția militară în Cecenia. Ce ar mai putea, așadar, interveni? Probabil doar o victorie, în viitoarele alegeri legislative, a extremiștilor naționaliști și a celor cu nostalgii imperiale. Valoarea alegerilor parlamentare pentru modificarea esențială a politicii ruse ar trebui însă relativizată. Să observăm că la Moscova domnește un foarte sever regim prezidențial, care, dincolo de brutalitățile sale, a reușit, uneori împotriva Parlamentului, să determine toate schimbările majore de pină acum, inclusiv foarte recentul program de privatizare. De altfel (chiar în ziua în care la Strasbourg se vota reluarea procedurii pentru admiterea Rusiei), Parlamentul rus a criticat vehement programul de privatizare sus-

ținut de Boris Elțin, program care permite hâncilor comerciale, cu scopul acoperirii deficitului bugetar, să achiziționeze titluri de stat, preluând, practic, controlul celor 29 de întreprinderi supuse privatizării, printre care mari întreprinderi petroliere, fabrici de avioane de luptă sau companii maritime. Așadar, cele mai importante resurse economice ale Rusiei vor fi controlate de cercuri restrinse, care au, evident, interesul să păstreze actualul curs al politicii ruse. Deputații Consiliului Europei au semnalat ca pe un fapt negativ persistența unui regim prezidențial care îngreșește manifestarea democratică a parlamentarismului, dar, cu toate acestea, nu scapă nimănui faptul că totmai acest regim a reușit să asigure acel echilibru minim care a permis un dialog convenabil cu Occidentul. Fără să observăm acest lucru, ne-ar fi greu să înțelegem toleranța cu care s-a trecut, aici la Strasbourg, peste violența repressivă din Cecenia. După vizita în Rusia, raportorii Consiliului Europei

s-au arătat convingiți că Moscova regretă intervenția militară și că va încerca de aici înainte să ofere Ceceniei o soluție pacifistă. Cu alte cuvinte, Rusia va organiza „alegeri libere” în teritoriile ocupate. În ciuda acestui paradox, s-a conturat la Strasbourg un curent de opinie favorabil admiterii Rusiei într-un viitor foarte apropiat, probabil imediat după alegerile legislative.

„Ca jurist, am îndoieli, dar ca politician votez pentru”, a spus un deputat al Adunării Parlamentare. Întă o frază care rezumă foarte bine spiritul dezbaterilor de la Strasbourg. Îndoiala juristului exprimă, totuși, o serioasă îngrijorare față de perspectiva admiterii Rusiei în organismul creat în 1949 tocmai cu scopul de a veghea la respectarea drepturilor omului în Europa. Dar faptele au dobândit un curs care nu mai poate fi deturnat. În aceeași zi în care s-a dezbătut dosarul Rusiei, Adunarea Parlamentară a votat admiterea, cu drepturi depline, a Macedoniei și a Ucrainei. Grecii s-au opus la existența unui stat cu un nume pe care îl contestaseră, iar românii s-au mulțumit numai să amintească de existența unei minorități românești în Ucraina. Așadar, nici un obstacol serios. Ce criterii vor putea împiedica de aici înainte admiterea Rusiei? Rămâne deocamdată doar o teamă neclară. Un deputat, purtat de fluxul cuvintelor, a vorbit la un moment dat de „admiterea Consiliului Europei în Federația Rusă”, o inadvertență pe care mulți au interpretat-o ca pe un veritabil act ratat. Euro-

penii s-ar teme, așadar, că Rusia ar putea folosi organismul european în propriile sale scopuri, dar își reprimă manifestarea nelcrederii – tradiționale – față de vecinul de la Răsărit. Am avut impresia, aici la Strasbourg, că cei care și-au asumat rolul de a risipi toate temerile au fost, prin excelență, germanii. Dacă Leni Fischer, deputat creștin-democrat, s-a arătat încrezătoare că Rusia va „și să-și depășească trecutul colonial”, cancelarul Germaniei, Helmut Kohl, invitat la Strasbourg, a trasat în termeni destul de limpezi o veritabilă hartă a unificării europene.

Așadar, cultural vorbind, o Europă unificată, care să arunce, a spus Helmut Kohl, „un pod ecumenic de la mănăstirile și capelele islandeze la catedralele Kievului și Moscovei”. Iar din punct de vedere politic, „un sistem de securitate pan-european, care să pregătească extinderea NATO către Est, instituiind un parteneriat privilegiat cu Rusia și Ucraina”.

În contrapondere, cancelarul german nu a omis să pledeze pentru admiterea SUA ca observator la Strasbourg, dar lăsând deoparte cererea similară a Japoniei.

Permisivitatea își are, prin urmare limitele sale, întrucât, cel puțin în viziunea pe care ne-o propun astăzi germanii, Consiliul Europei va încerca să-și regăsească vigoarea, apărând, mai cu seamă, identitatea culturală europeană. Or, din această nouă perspectivă, teama de Rusia își pierde, pare, din consistență.

Prin legea secretului de stat, SRI devine atotputernic

Joi 21 septembrie, Senatul a început dezbaterile proiectului de lege privind apărarea secretului de stat, inițiat de senatorii PDSR Radu Timothe, Ilie Plătică-Vidovici, Dimitrie Popa și Doru Ioan Tărăcilă. Sesiunea trecută, majorității au încercat să impună dezbaterile proiectului, dar protestele prompte ale Opoziției, presei și organizațiilor de apărare a drepturilor omului i-au determinat să amâne un timp discutarea lui.

Szabó Károly, senator UDMR, a avertizat însă că proiectul stabilește atribuții noi pentru SRI, foarte asemănătoare cu cele ale fostei Securități. Noțiunea de „secret de stat”, așa cum apare în lege, este atotcuprinzătoare, sub incidența lui intrând aproape orice fel de informație. Potrivit art. 4: „constituie secrete de stat informațiile, datele, documentele, obiectele și activitățile a căror divulgare (...) poate prejudicia interesele politice, economice, tehnico-științifice sau de altă natură ale României”.

Art. 7 introduce și noțiunea de „secret de serviciu”, definită astfel: „informațiile, datele, documentele și activitățile ce nu au caracter de secret de stat, dar nu sînt destinate publicității, constituie secrete de serviciu”, iar divulgarea lor este interzisă.

Art. 20 încurajează delatiunea: salariații care află despre divulgarea de secrete de stat în cadrul unității unde lucrează este obligat să informeze de îndată conducătorul acesteia, care are la rândul său obligația de a sesiza SRI.

Capitolul privind atribuțiile și obligațiile SRI pare inspirat de însăși Securitatea ceaușistă. Astfel, la cererea autorităților și instituțiilor publice, a regiilor autonome, SRI ar urma să efectueze investigații, verificări și să ofere date cu privire la persoanele care vor fi angajate în funcții ce presupun accesul la informații sau activități cu caracter de secret de stat sau de serviciu. Mai mult, SRI va aviza angajarea persoanelor ce vor lucra în compartimentele speciale de documente sau protocol. Conducătorul instituției publice, al regiilor autonome sau al societății comerciale trebuie să sesizeze SRI „despre cazurile de încălcare a normelor ce reglementează apărarea secretului de stat, precum și despre preocupările unor persoane în acest sens”.

Dezbaterile nu fost suspendate în aceeași zi, sub pretextul numărului mare de amendamente (peste 25) primite la Comisia juridică din partea SRI, MApN, MI și Ministerului Justiției.

Luni, 25 septembrie, când dezbaterile au fost reluate, scandalul a izbucnit din nou. Prima modificare propusă în raportul suplimentar viza modificarea titlului. Noul titlu, potrivit Comisiei juridice, urma să fie: „Lege privind apărarea secretului de stat și de serviciu”. Opoziția a protestat, declarând că prin adăugarea sin-

tagmei „și de serviciu” proiectul devine și mai restrictiv și, în final, a refuzat să participe la vot, obligându-l pe majoritari să mai accepte o amănare de câteva zile, proiectul urmînd să revină în dezbateri „restructurat”.

Votul final asupra Codului penal a fost amînat

Între timp, la Camera Deputaților dezbaterile Codului penal și a Codului de procedură penală s-a încheiat. Joi și vineri, deputații au adoptat câteva modificări importante ale Codului de procedură penală. Este vorba în primul rînd de admiterea ca probe în instanță a înregistrărilor audio sau video, precum și a fotografiilor. Deputații Răsvan Dobrescu (PNTCD) și Călin Nestor (PDSR) au obiectat că acceptarea acestei probe în instanță ar putea da naștere la abuzuri grave, prin trucarea fotografiilor sau înregistrărilor. De-

rîndul majoritarilor, care au votat textul fără nici o modificare.

Art. 410 permite introducerea în procese penale a recursului în anulare, acceptat pînă acum numai în cauze civile. Procurorul General poate interveni în sentințele pronunțate de instanța de judecată într-un proces penal și să ceară reanalizarea acestuia. Reprezentanții Opoziției au cerut eliminarea articolului, protestînd față de tendințele tot mai evidente de subordonare a Justiției față de Procuratură. „Am impresia că la noi trebuie Justiții sînt conduse de Procurorul General, care este numit de președintele României. De aici și temerea că prin Procurorul General președintele își poate impune o anumită opțiune”, afirma George Stancov. Di. Stancov a amintit că în cauzele civile s-a creat deja un astfel de precedent, cînd, la inițiativa lui Vasile Manea Drăgulin, Curtea Supremă de Justiție a schimbat practica în procesele avînd ca obiect casele naționalizate.

123 de deputați au semnat, joi 28 septembrie, un Memorandum prin care se solicită Biroului Permanent și PDSR rediscutarea articolelor 200, 205, 206, 236, 238 și 239 din Codul penal. Documentul a fost semnat de parlamentarii din Opoziție, dar și din PRM și PSM, care s-au declarat de acord cu modificarea articolului referitor la homosexuali. Semnatarii precizează că, în cazul în care nu se va accepta rediscutarea articolelor contestate, vor recurge la grevă parlamentară în ziua votului final asupra proiectului.

Marti 3 octombrie, Ioan Gavra a anunțat că votul final asupra Codului penal și a Codului de procedură penală se amîna cu două săptămîni, timp în care liderii grupurilor parlamentare se vor întîlni pentru a găsi o soluție în privința articolelor menționate. Grupul parlamentar PDSR a căzut de acord să susțină eliminarea alineatelor referitoare la pedepsele agravate pentru ziariști, dar că va propune, în schimb, majorarea pedepselor la articolele privind insulta, calomnia și ultrajul.

Senatul a adoptat Legea drepturilor de autor

Marti 26 septembrie, plensul Senatului a votat integral, fără a întâmpina vreo dificultate, Legea drepturilor de autor. De dreptul de autor beneficiază autorii de opere literare, cinematografice, traduceri sau adaptări și nu beneficiază autorii știrilor de presă. Amenziile pentru încălcarea dispozițiilor legii sînt cuprinse între 300.000 și 7.000.000 lei sau cu închisoare de la o lună la trei luni.

Rubrică realizată de RALUCA STROIE-BRUMARIU și MARIAN CHIRIAC

PARLAMENTUL LA ZI

putatul tărănist Gh. Cristea și-a exprimat, fără menajamente, nelcrederea în actualul Parchet General și în modul cum se va folosi de asemenea probe. O dată admise ca probe în instanță, fotografiile și înregistrările vor constitui o adevărată mină de aur pentru Parchet, care, a spus deputatul tărănist, le-ar putea folosi ca element de șantaj.

Mai gravă a fost însă adoptarea articolului care permite înregistrarea convorbirilor telefonice cu autorizarea motivată de către un procuror desemnat de Parchetul General, dacă există date sau indicii temeinice privind pregătirea (!) sau săvîrșirea unei infracțiuni și dacă interceptarea este utilă pentru aflarea adevărului. Aceste înregistrări vor putea fi folosite ca probe în instanță, dacă sînt coroborate cu alte probe. Eforturile Opoziției de a obține eliminarea prevederii sau măcar o limitare în timp a interceptărilor s-au dovedit zadarnice, deoarece la vot nu au fost prezenți decât 38 de deputați din cele 6 partide din opoziție.

Art. 224 și 410 au fost și ele vehement contestate de parlamentarii Opoziției. Potrivit articolului 224, pot efectua cercetări premergătoare începerii urmăririi penale nu numai lucrătorii Ministerului de Interne, ci și lucrătorii anume desemnați din cadrul serviciilor secrete. O asemenea prevedere, avertiza deputatul PD (FSN) George Stancov, este nedemocratică și foarte gravă, ea oferind acestei instituții posibilitatea de a avea propriul aparat de cercetare și de urmărire penală. Se revine la poliția politică, a adăugat deputatul democrat, dar avertismentul său a rămas fără ecou în

LEGEA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

ALEXANDRU DOREL COC

(deputat PAC)

O lege criticată din rațiuni propagandistice

1) Această obiecție trebuie „atenuată” de alte prevederi ale articolului 120. Astfel, la alineatul doi se precizează că în învățământul primar aceste discipline (Istoria românilor și Geografia României) se predau în limba maternă. Prin cel de-al treilea alineat al articolului 120 se stipulează că în programele și manualele de Istorie universală și Istorie a românilor se vor reflecta istoria și tradițiile minorităților naționale din România. De asemenea, la alineatul 3 se precizează că în învățământul gimnazial se introduce, la cerere, ca disciplină de studiu, Istoria și tradițiile minorităților naționale, cu predare în limba maternă.

Aceste discipline au un puternic caracter formativ. Studiarea lor în limba română nu cred că trebuie asociată cu o strategie prin care să se atenteze la identitatea culturală a copiilor maghiari. De ce să nu vedem în acest „studiu” realizarea unui corp de informații care, prin unitatea terminologiei, a formulării, constituie un liant în procesul comunicării dintre elevii români și cei ce aparțin diferitelor naționalități. Mai trebuie reținut că un elev care învață într-o unitate școlară — limba de predare maghiară se înfăptuiește — de la învățământul preșcolar și pînă la terminarea liceului — doar cu aceste două discipline studiate în limba română (în clasa a VIII-a și în clasa a XII-a).

2) Art. 123 din lege se referă la învățământul universitar de stat prin care se pot organiza grupe și secții cu predare în limba maternă pentru pregătirea personalului necesar în activitatea didactică și cultural-artistică. Credem că identitatea etnică, lingvistică se protejează și afirmă îndeosebi prin intermediul activităților didactice, cultural-artistice și religioase, adică exact prin domeniile în care legea prevede pregătirea personalului necesar. Trebuie reținut însă și art. 122, alineatul doi, care stabilește că în învățământul medical universitar de stat, în cadrul secțiilor existente, pregătirea se poate face în continuare în limba maternă. Mai mult, învățământul superior — inclusiv în limba maghiară — se poate desfășura și în unități particulare.

3) Corelarea acestei obiecții cu art. 119, paragraful 1 este nefirească. Textul vizat are următorul conținut: „În funcție de necesitățile locale, se pot organiza (...) grupe, clase, secții sau școli cu predare în limbile minorităților naționale”. Legea, deci, nu numai că nu exclude posibilitatea înființării de licee, ci, dimpotrivă, prevede înființarea acestora. În cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca există secții, grupe pentru studenții și profesorii maghiari. Acestea vor trebui organizate într-un mod care să satisfacă nevoile și exigențele celor ce studiază în limba maghiară. Ca studenți la Filozofie, în cadrul Universității Babeș-Bolyai, am avut colegi la grupa maghiară. Eram împreună doar la cursul de Istoria României. De ce să realizăm o separare completă? Cred că școlile mixte facilitează o mai bună cunoaștere și comunicare între elevi.

Care dintre principalele obiecții aduse de UDMR Legii învățământului vi se par justificate și care nu? Argumentați răspunsul.

1) Istoria românilor și geografia României se predau și se examinează doar în limba română în învățământul gimnazial și liceal (art. 120).

2) Învățământul superior se poate desfășura în limbile minorităților doar în domeniile pedagogic și artistic (art. 123).

3) Noua lege exclude posibilitatea reînființării Universității Bolyai din Cluj și a înființării de licee sau universități de stat cu predare în limba maghiară (art. 119).

4) Examenle de admitere și concursurile de absolvire se pot susține în limbile minorităților doar la școlile, clasele și specialitățile cu predare în limba acestora, ceea ce limitează șansele tinerilor minoritari (art. 124).

5) Noua lege exclude posibilitatea retrocedării școlilor confesionale maghiare naționalizate în 1948 (art. 166).

6) Învățământul profesional și postliceal se desfășoară doar în limba română (art. 122).

4) Mi se pare firesc ca examenle de absolvire și concursurile de admitere să fie susținute în limba maternă la școlile, clasele și specialitățile în care predarea se face în limba maternă respectivă. În același timp, mi se pare normal ca un elev minoritar care a ales o școală cu predare în română să susțină probele de admitere și absolvire în limba română.

5) Art. 166 nu exclude posibilitatea retrocedării școlilor confesionale maghiare. Referindu-se la baza materială a învățământului de stat, se are în vedere activul patrimonial existent, redobândit sau dobândit ulterior. Problema retrocedării ar putea face obiectul unei alte reglementări.

6) Utilizarea limbii române în învățământul profesional și postliceal se referă la pregătirea de specialitate. Limba maternă este prezentă, în continuare, în pregătirea generală a elevilor. În plus, în unitățile respective, chiar și pe linia specialității, se urmărește însușirea terminologiei și în limba maternă (art. 122, par. 1). Se poate avea în vedere însă și faptul că tinerii pregătiți în aceste domenii vor munci adesea în zone în care se vorbește cu precădere limba română. Șansele de comunicare, de integrare profesională și socială sînt mai bune în condițiile unei stăpîniri adecvate a limbii române.

Consider că actuala lege a învățământului nu pune în pericol existența maghiarilor și a culturii lor în România. Asocierea legii cu realizarea unui genocid cultural este neîntemeiată. Această lege este criticată în mare măsură din rațiuni propagandistice care vizează alte finalități. Legea poate fi, în perspectivă, amendată, îmbunătățită. Dispunind de învățământ, de publicații, de teatru, de o biserică foarte activă, de un organism politic (UDMR), maghiarii din România își pot cultiva și afirma identitatea și, sper, își pot structura cea mai bună identitate pe care termenul de „nață” o sugerează.

FEY LÁSZLÓ
Puncte de vedere

Răspunzînd la întrebările anchetei realizate de Oana Armeanu („22”, 6-12.IX.1995), dl. Tudor Dunca dă dovadă de multă toleranță și bunăvoință față de problemele minorităților, în consecință sînt de acord cu multe din părțile domniei sale. Iar dacă în unele privințe punctele noastre de vedere diferă, consider că, cu un astfel de partener, merită să discuți. Deosebirile izvorăsc din faptul că cel care privește problemele din afară poate că nu observă unele lucruri pe care le simte cel implicat direct.

Argumentînd pentru predarea istoriei și geografiei patriei numai în limba română, dl. Tudor Dunca spune că „*e bine ca și cetățeanul de naționalitate maghiară să știe numele românești ale unor localități, domnitori etc., ceea ce nu exclude posibilitatea de a le cunoaște și în limba maghiară*”. De acord, dar același țel poate fi atins și prindînd aceste discipline în limba maternă, completată cu terminologia română. În schimb, dacă aceste obiecte sînt predate de un profesor care nu cunoaște limba maternă a elevilor, cum va putea să le învețe terminologia în această limbă? Dar mai presus de terminologie și învățarea limbii, scopul prioritar este ca minoritarii să fie cetățeni loiali ai țării și chiar patrioți. Or, folosirea unei alte limbi decît cea maternă în studiile privind patria produce un efect de instrăinare, îngreunînd trezirea sentimentelor amintite.

Domnul Dunca spune că un elev care termină liceul — deci nu elevul mic — trebuie să știe destul de bine limba statului, deci prevederea ca examenul de admitere să se dea numai în limba română nu este atât de vexatorie. Dar legea se referă la toate examenle de admitere și la cele pentru liceu, cînd elevul este încă mic. Pe de altă parte, la examenle de admitere elevul este stresat, dezvoltarea subiectelor este laborioasă, timpul este scurt, astfel încît, chiar dacă știe bine românește, este dezavantajat față de cel care dă examenul în limba sa maternă, iar reușita examenului depinde de multe ori de zecimi sau chiar sutimi de punct. De fapt, nici nu este vorba numai de cunoașterea limbii române: dacă ar avea de dat examenul în limba sa maternă dintr-un obiect pe care l-a studiat în limba română, s-ar izbi de dificultăți similare. Din aceste considerente, mulți părinți își dau copiii în o școală românească, pentru ca ei să nu fie dezavantajați la examenle de admitere, ceea ce face ca școlile cu limba de predare a minorităților să se depopuleze. De fapt, acesta este scopul celor care formulează și votează asemenea legi.

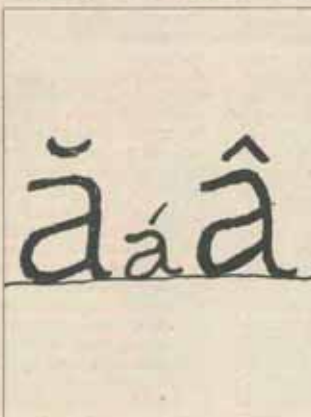
Dl. Dunca remarcă, pe bună dreptate, că „*există o mentalitate de minoritar, care nu trebuie neglijată*”. Or, această mentalitate a fost modelată de expe-

Continuăm publicarea diverselor opinii cu privire la recent adoptata Lege a învățământului. În acest număr, deputatul Dorel Coc (PAC) comentează obiecțiile UDMR față de această lege și Fey László răspunde unor probleme ridicate de deputatul PNȚCD Tudor Dunca (vezi nr. 36/6-12 septembrie 1995). Săptămîna viitoare vom publica poziția Ministerului Învățământului și a unor organizații neguvernamentale (APADOR-CH, Pro-Democrația).

riența istorică acumulată. În privința învățământului, era eșuesciană a însemnat că multe școli minoritare au fost transformate în școli mixte (toate liceele, fără nici o excepție), în care numărul claselor cu limba de predare în limba maternă a scăzut de la an de an, sporindu-se în paralel numărul claselor românești, astfel copiii minoritari fiind nevoiți să se înscrie la cele din urmă. Au fost numiți directori români și tot mai mulți profesori români care nu cunoșteau limba maternă a elevilor, respectiv profesori maghiari la clase cu limba de predare slovacă sau germană, care, de asemenea, au fost nevoiți să predea în limba română. În școlile au dispărut toate inscripțiile în limba minorităților, chiar și gazetele de perete; toată activitatea din afara claselor, inclusiv circulațiile și serbările școlare, se făceau numai în limba română. Mulți colegi români și-au dat seama că în spatele lozincii de „*cunoaștere reciprocă și apropiere între copii*” se ascunde un scop cu totul diferit, le era rușine de rolul pe care erau îndemnați să-l joace și s-au purtat foarte corect, am găsit în ei prieteni adevărați. Unii însă și-au asumat rolul de coadă de topor, au colaborat cu organele de partid și securitate, știindu-se „*stăpîni în țară*”, s-au comportat în mod arrogant, agresiv și chiar dușmănos față de copii și colegi. După decembrie 1989, aceștia nu făcuseră mare zarvă — și mai fac și acum — pe tema „*românilor prizonieri în propria lor țară*”.

Aceste experiențe triste duc la un sentiment de neîncredere din partea minorităților naționale față de școlile mixte, cu atât mai mult cu cît nu există nici o garanție legală ca asemenea abuzuri să nu se mai repete. Dacă, în trecut cel puțin, în mod formal, la alegerea directorului cadrele didactice au avut un cuvînt de spus, acum directorii sînt numiți de forurile superioare, profesorii la fel. Abuzînd de putere discreționară, în prezent, la Cluj, cadrele didactice maghiare sînt nedreptățite și vexate de autorități, încălcîndu-se chiar și prevederile legale, nu prea generoase față de ele. Aceasta este explicația tendințelor „*separatiste*” ale minorităților naționale în domeniul învățământului; ele izvorăsc din frică, neîncredere, reflexe de autopărire, bazate pe experiențe din trecut ultrapietate și din prezent.

Această situație este și în privința învățământului universitar. După „*unificarea*” forțată a universităților „*Victor Babeș*” și „*Bolyai*” din Cluj, în 1959, la care comisia trimisă din București a fost condusă de Nicolae Ceaușescu, pe atunci activist de partid de rangul doi, cursurile în limba maghiară au fost desființate treptat; corpul didactic nu a mai fost întregit cu cadre maghiare tinere, această secție era sortită pierii. După 1990 situația s-a mai îmbunătățit, datorită în mare parte rectorului actual, Andrei Marga, un intelectual de factură europeană. Dar o singură persoană nu prezintă garanție suficientă, cu atât mai mult cu cît profesorul Marga este atacat vehement de către forțele extremiste jivine din arcul guvernamental. Pentru a nu depinde de bunăvoința sau de reaua-voință a unui ministru sau a unui rector, minoritatea maghiară cere garanție legală, prin înființarea unor instituții de învățămînt superior independente în limba ma-

ghiară. În condițiile unei democrații adevărate și a toleranței, asemenea tendințe de separare și-ar pierde actualitatea.

Se cade să clarificăm de ce în problema învățământului în limba maternă se expun mai mult maghiarii și mai puțin celelalte minorități. Nu este vorba de un psihic mai belicos, ci de o situație aparte. Desigur, evreii și armenii nu au asemenea pretenții, căci ei vorbesc și în familie limba română, respectiv cea maghiară. Situația romilor este asemănătoare, numai o parte din ei mai vorbesc și diferitele dialecte ale limbii române, dar aceasta nu are încă o variantă literară cunoscută și acceptată de toți, ea este doar în curs de elaborare. Alte minorități sînt prea puțin numeroase, ele se mulțumesc cu școli generale, eventual licee. Majoritatea lor trăiesc în mediul românesc, ei sînt în general bilingvi. În schimb, minoritatea maghiară numără peste 1.600.000 de persoane, mai mult decît populația Estoniei și a multor state independente. O mare parte din ei locuiesc în comunități compacte, în unele sate doar polițistul este român. În 1947, comunitatea maghiară a avut 281 grădinițe (din care 26 confesionale), 1.790 școli generale (754 confesionale), 262 școli medii (68 confesionale), 47 școli de ucenici, o universitate, institute de învățămînt superior în medicină, muzică, artă teatrală, cursuri în limba maghiară la Institutul Agronomic din Cluj. În mod normal, sistemul de învățămînt al unei populații ar fi trebuit să se dezvolte, dar începînd cu naționalizarea școlilor confesionale, în 1948, acest sistem a fost strâmbat an de an. Primejdia reducerii la minimum sau chiar a desființării învățămîntului în limba maternă a minorităților mai amenință și în prezent, după cum reiese din declarațiile unor lideri ai partidelor din arcul guvernamental actual și din luările de cuvînt ale unor parlamentari; iată cauza pentru care minoritățile, și mai ales cea maghiară, cer garanții legale, respectiv dreptul de a-și organiza sistemul propriu de învățămînt, neavînd încredere în autoritățile din București.

Anchetă realizată de
OANA ARMEANU

EMIL HUREZEANU

Germania: sub lustru

Se împlinesc la 3 octombrie cinci ani de la unificarea Germaniei. În toamna anului 1989, milioane de est-germani, la Berlin, Leipzig, Dresda cereau schimbarea, surpînd zidul ideologic și sufletesc cîvi despărțea de vest-germani și europeni, chiar înaintea celui din piatră, împărțind un oraș și un continent, decenii în șir, în lumi învrăbite cu anasina. În Germania, mai mult decît oriunde în Europa postbelică, destinul zidurilor despărțitoare, al armatelor de ocupație și al sistemelor ideologice impuse de cîștigătorii ultimei conflagrații mondiale a fost cel mai direct trăit și mărturisit. O Germanie occidentală tot mai democratică și mai prosperă, emblemă a liberalismului modern, simbol al noului spirit european, s-a învecinat cu pavăza celui mai amoralizat, dar și strict supravegheat dintre real-socialisme cu măști inumane. Dorința reîntregirii acestei mari națiuni, atît de încercată și pătîită în istoria sa recentă, întoarsă din drumul unei prăbușiri inevitabile și reînviată să-și cunoască și folosească cele mai bune resurse, este unul din marile exemple de urmat în zilele noastre și pentru români. Cu sacrificii, cu efort continuu, cu modestie, și statele, nu doar oamenii, își depășesc condiția, învingîndu-și potrivnicia. O clasă politică clarvăzătoare, argumentate imbatabile ale unei societăți eficiente și democratizate, diplomații și abilități oportune au făcut ca în octombrie 1990, și nu mai tîrziu, cînd poate ar fi fost deja prea tîrziu, să se-ntimple unificarea Germaniei. Șansa istorică trebuie merita-

tă, dar și cîștigată. Obșnuinți multă vreme cu norocul care, vorba poetului, „ne petrece”, românii par să-l fi conștientizat mai mult decît să-l fi meritat și presimțit. Exemplul german i-ar putea îndemna și pe ei la o nouă strategie a recîștigării șansei, nu ca dar al întîmplării, ci ca rezultat al trudei.

După 1945, Germania apuseană s-a angajat, cu trupe de ocupație americane, britanice și franceze, cu milioanele de dolari ale planului Marshall, cu o pasionată dorință de nerepetare a trecutului tragic, pe calea liberalismului democratic. Opțiunea pentru noul sistem n-a fost subită în 1950. După 5-6 ani de la capitulare (este perioada care desparte azi Germania de unificare și România de o revoluție neterminată), 42% din germani mai credeau că o duceau mai bine în timpul nazismului, 30% se declarau indiferenți în eventualitatea revenirii nazismului și doar 2% afirmau că se simt mai bine în noua Germanie federală. În 1953, 50% din germani credeau că democrația e mai bună decît totalitarismul. În 1970, 70% din germani preferau democrația, și în 1972, 90%. Și schimbul de generație, dar și o lucrare pe dinăuntru, „internalizarea”, cum spun politologii, treptată, a democratizării, au condus la succesul Germaniei federale apuseane și apoi, în toamna anului 1989, și octombrie 1990, au pecetluit, dar și au impus din nou, împotriva unor obstacole majore, unificarea. Nici democrația, sau mai ales democrația, nici prosperitatea, oricît ar părea de ciudat, nu se oferă, ci se cîștigă în timp. Poate aceasta ar fi a doua lecție valabilă pentru români, acum, la cinci ani, cînd Germania aniversază o victorie greu obținută și încă scump plătită, în timp ce România face mai ales bilanțuri ale eșecului.

Nici lecțiile, și nici modelele nu se pot învăța precum tabla înmulțirii. Din păcate, nici măcar propriile lecții și modele ale reușitei nu se repetă, nu se țin minte, dărmate ale altora. Într-un moment istoric al răbufnirii pseudo-originalității autohtoniste, în vârcul întretînut de falși tribuni ai discordiilor etniciste sau de laboranți ai minciunii ideologice, calea germană, anevoioasă, lungă, dar limpede, spre împlinire națională prin împlinire democratică, în cadetă cu Franța, Europa și Statele Unite, cu grijă și răspundere pentru noile democrații postcomuniste, merită cunoscută și salutată.

Dialogurile Alianței Civice

În trei județe din nordul țării (Botoșani, Suceava, Neamț) au avut loc la sfîrșitul săptămîinii trecute întîlniri ale unor lideri ai Alianței Civice (Ana Blandiana, Valerian Stan, Petre Chivu, Romulus Rusan și Ovidiu Șerban) cu membri ai filialelor locale și cu publicul. În aparenta cădere a speranței, cauzată de neglijarea sistematică de către puterea actuală a semnalelor societății civile, s-a putut observa totuși un anumit reviriment al spiritului civic, în fața anului electoral decisiv care se apropie. Întrebările, ca și răspunsurile, s-au desfășurat în acest cadru: ce se mai poate face ca oamenii să meargă la vot, să își folosească această armă cetățenească, să deslușească în hătîșul peisajului politic pe acei oameni care le-ar putea concretiza cit mai multe din aspirații. În acest sens, s-a susținut că programele electorale trebuie să fie precise și accesibile, iar candidații să fie desemnați cu grijă, pe baza unor criterii morale și valorice. Alianța Civică își va exercita, în cadrul CDR, rolul de partener loial, care trebuie să răspundă în același timp în fața votanților pentru cei pe care li va susține.

Un loc special în discuțiile cu publicul a avut problema televiziunii publice, care nu numai că de peste un an funcționează ilegal, neavînd un consiliu de administrație, așa cum stipulează legea, dar devine pe zi ce trece un oficios al Puterii, rezumîndu-se la a face propagandă - electorală în fapt - Proședienței și Guvernului și interzicînd Opoziției orice prezență publică. De asemenea, s-a ridicat problema oprîmării presei independente, primejduită de prevederile noului Cod Penal. În ambele cazuri, reprezentanții AC au promis să ceară parlamentarilor CDR să acționeze mai energic.

ION MANU

Înființarea Alianței Civice cu ziarisții la Botoșani

Școala central-europeană de jurnalism reunește de două ori pe an, în Slovacia, ziarisții din fostele țări comuniste. Inițiativa recentă a Fundației Milan Simecka (Bratislava), realizată în colaborare cu Universitatea din Trnava, această manifestare își propune, pe de o parte, să aducă în atenția participanților teme legate de rolul mass-media în democratizarea societăților post-totalitare. Informația de presă contra autorității, influența mass-media asupra opiniei publice, Drepturile omului și libertatea de expresie, Independența, etica și managementul mass-media în perioada de tranziție,

al transmiterii informațiilor. Poate cea mai mare reușită de pînă acum a fost publicarea aproape simultană, în mai multe țări, a unui interviu cu liderul cecen Djohar Dudaev, realizat în condiții dificile de un corespondent al Agenției STINA. Revista „22” a publicat acest interviu în numărul 20/17-23 mai 1995.

Participanții la cursul din această toamnă al Școlii central-europene de jurnalism (14-22 septembrie 1995) au editat împreună un ziar în 8 pagini, în limba engleză, intitulat „Inima Europei”. Acesta cuprinde, pe lîngă ex-

Școala central-europeană de jurnalism

Rolul presei locale în transformările democratice ș.a.m.d.

Pe de altă parte, Școala central-europeană de jurnalism, aducînd în contact ziarisții din diferite țări, unele aflate în conflict, încearcă să steargă barierele și animozitățile existente și să creeze premisele unei colaborări internaționale. Un prim rezultat a devenit deja vizibil, prin punerea bazelor unei rețele informaționale între agenții de presă și publicații din țările Europei Centrale și de Est și CSI.

Derolvînd o inițiativă mai veche a IDEE (Institutul pentru democrație în Europa de Est), al cărei nucleu este Agenția independentă de presă STINA din Split (Croatia), această rețea a început să funcționeze, în ciuda interesului unei scăzute al potențialilor participanți și a dificultăților legate de costul mare al traducerii materialelor din și în limba engleză și

periența stagiului efectuat la zisre locale slovace, informații despre țările de origine ale jurnaliștilor prezenți și o ultimă pagină de bancuri politice.

OANA ARMEANU

Heart of Europe

Meeting of journalists from 10 countries

Concursul „Jurnalistul european“

Delegația Comisiei Europene în România anunță într-un comunicat de presă lansarea concursului „Jurnalistul european”. Cei interesați trebuie să trimită cinci articole publicate/difuzate în presa românească în perioada 15 aprilie 1995-15 martie 1996 (împreună cu dovada publicării/difuzării), precum și un eseu despre rolul ziaristului în procesul de integrare europeană a României (maxim 500 cuvînte). Acestea trebuie să ajungă la sediul Delegației Comisiei Europene în România (Angela Cristea, Intrarea Armagului 14, sector 1, cod 70182, București, tel. 211.18.02.04, 05, cu mențiunea Concursul „Jurnalistul european”) cel mai tîrziu pînă la 1 aprilie 1996.

Vor fi premiate lucrările ce se remarcă prin acuratețea informației, capacitatea de a transpune informații tehnice dificile într-un limbaj accesibil marelui public, varietatea subiectelor tratate, profunzimea procesului de integrare europeană etc. Premiile constau într-o vizită de studiu la instituțiile Uniunii Europene. Marele premiu va include și suma de 1.000 USD. (O.A.)

„România și țările din Europa Centrală și de Est“

Moderatori:
SORIN ANTOHI (GDS) și
ROMAN WYBORSKI
 (consilier la Ambasada Poloniei)

Competiția mimetică între țările din Est

Sorin Antohi (GDS): De regulă, intelectualii care se ocupă de politică în diversele țări din Europa Centrală și de Est se întâlnesc și discută între ei doar la conferințele și seminariile occidentale. Dimensiunea cea mai frapantă a relațiilor între țările noastre este competiția mimetică care se stabilește între țara din Est și țara vecină sau din Occident. O competiție deseori amară și care produce frustrare, resentiment și izolare. Reflecția pe care o poți face contemplând asemenea date culturale și istorice este că definirea unei identități regionale nu a ajuns încă la soluții convenabile pentru toată lumea din regiune. Sau, în momentul când s-au oferit astfel de soluții, ele nu au putut fi asimilate foarte bine de către *establishment*-ul politic. Și nici chiar de către lumea intelectuală.

Încheierea tratatelor – o prioritate pentru Polonia

Roman Wyborski: Unul din scopurile întâlnirii noastre ar fi să abordăm subiectele internaționale dificile în contextul unei dezbateri care nu are nimic partinic în sine, ci privește politica României, Ungariei, Poloniei, Croației etc. Am resimțit lipsa unei dezbateri de acest fel în cei 4 ani cât am stat aici. De altfel, ea se observă și în Polonia. Prioritatea politicii externe a Poloniei a fost semnarea și ratificarea tratatelor cu țările vecine. Cele mai dificile de încheiat au fost cu Germania, Rusia și Lituania, fiecare având dificultăți specifice în timpul negocierilor. Timp de 4-5 generații, în secolul al XIX-lea, Polonia nu a avut stat, iar în timpul ultimului război guvernul ei s-a aflat la Londra. De aceea, dimensiunea juridică a statului și a relațiilor cu țările vecine a fost resimțită drept foarte importantă.

Euroregiunile

Al doilea punct foarte important pentru politica Poloniei este relația tot mai frecventă dintre județele de frontieră (limitrofe) și județele din țările vecine. În limbajul european, acestea se numesc *euroregiuni*. Eu leg această relație de relația statală, fiindcă mi se pare că invers este foarte dificil. E mai simplu ca să funcționeze întâi *euroregiunile* și ele să atragă o relație bună cu statul vecin. Avem acum 3 *euroregiuni* legate cu landurile germane (landurile fostei Germanii Democratice), Altele cu Lituania, cu Ucraina, cu Cehia. Avem și regiunea *eurocarpatică* – un subiect la care ne-am putea întoarce, pentru că are și aspecte pozitive și aspecte negative, puternic discutate în Seim. Partidele mai tradiționale (nu aș zice naționaliste) au criticat decizia autorităților descentralizate și a Ministerului de Externe pentru crearea acestor regiuni care trec peste hotare, după ce am așteptat atâția ani să existe statul polonez etc., etc.

Autogovernarea locală

Al treilea subiect, cel mai important, după părerea mea, în spiritul solidarității, legat într-un fel de relațiile, ce trec peste hotare, dintre oameni, instituții și autoritățile descentralizate – poartă în legislația poloneză numele de *autogovernare locală*. Acum 5 ani a fost stabilit în Polonia acest sistem, iar în alegerile locale de acum un an s-a dovedit că el funcționează foarte bine. Gospodarii cei mai

Vineri 15 septembrie, la sediul GDS a avut loc o discuție la care au participat reprezentanți ai ambasadelor Poloniei, Ungariei, Cehiei, Slovaciei, Federației Ruse etc., alături de membri GDS și reprezentanți ai partidelor politice din Opoziție. În final cei de față au căzut de acord că a fost una dintre cele mai substanțiale întâlniri de acest gen. Este și motivul pentru care dialogul va fi publicat în două numere ale revistei.

buni dintre primari au fost reuși. Ei au competențe foarte largi. Orice primar face ce vrea cu bugetul propriu pe care îl are, inclusiv în privința relațiilor externe.

Pentru țările noastre, așa-zis foste comuniste, elementul cel mai important în domeniul relațiilor internaționale se referă la relațiile *interumane*. Cine a avut relații internaționale în această zonă a Europei timp de câteva generații? Doar oamenii de la virul unui singur partid din fiecare țară. Nici măcar dacă se organiza o excursie, oamenii nu puteau stabili relații *interumane* autentice în țara unde călătoreau; știu asta și de la polonezii care, în România, veneau la Marea Neagră. De aceea, în acest domeniu totul este de refăcut. Ca fost membru al Solidarității (fost în sensul că fiind funcționar de stat nu mă pot identifica eu o mișcare politică anume),

Sorin Antohi

m-am străduit să reinnoim în România relațiile, ținând seama de fiecare din punctele enumerate mai sus, dar mai ales în privința ultimului – adică a relațiilor *interumane*, cele mai sigure pentru oricare situație geopolitică viitoare. Mă refer acum la ceea ce a legat Polonia și România începând cu septembrie 1939, când mii de polonezi au fost găzduiți în România (și în Ungaria, dar acolo într-un număr mai mic și cu o pondere mai scăzută). Până astăzi, familiile acelor polonezi își aduc aminte cu emoție momentele când au beneficiat de ospitalitatea României.

Deschidem discuția pe aceste teme, deși am putea să abordăm și altele, ca, de pildă, Uniunea Europeană, NATO, Grupul de la Vișegrad, inițiativa central-europeană, privatizarea, investițiile străine: cine vine, cine nu vine, de ce nu vine. Fiecare din țările noastre are o altă experiență, se bucură de alte încredere ori de altă lipsă de încredere. Este și subiectul pe care l-am discutat la TELE 7abc, la invitația Gabrielei Adameșteanu, despre vize. Polonia a încercat ca pentru cetățenii ei să nu fie nevoie

de vize pentru Europa. Și a reușit. A rămas decontată numai Turcia.

Gabriela Adameșteanu: Dar spuneți și ce ați spus în emisiune: că în programul electoral al fiecărui partid important din Polonia era menționată desființarea vizelor pentru cetățenii polonezi.

R.W.: Aceasta a fost încă de acum 4-5 ani în programul partidelor politice.

S.A.: Chestiunea *euroregiunilor* e imposibil de înțeles, de pildă, fără legătură cu filozofia politică din spatele construcției statale din fiecare aceste țări ori cu dimensiunea juridică a statului. Ar fi bine să comparăm în orice caz experiențele noastre cu experiențele vecinilor noștri. Ar fi interesant și de auzit opiniile diplomaților care își văd, poate mai bine, propria țară, după experiența trecerii lor prin România. Au mai mult material pentru comparația orizontală, care știți că ne place atât de mult s-o facem în această regiune. De pildă, nouă, românilor, ne place să ne uităm spre bulgari și spre albanezi, ca măcar din acea direcție să recoltăm sentimentele de orgoliu. Dar nici această direcție nu mai este atât de sigură (vorbește lumea) în ultimul timp. Exercițiul acesta ține de ceea ce numeam eu (după René Girard) *competiția mimetică a regiunii*. Fiecare din aceste țări dorește ceea ce dorește și țara vecină. Țintim spre un orizont *euro-atlantic* (după cum se spune în limbajul geopoliticii, sau *occidental*, în orice caz) și această naștere tensiunii, întrebării...

Székely Levente (Ambasada Ungariei): Văd că te-ai uitat înspre mine.

S.A.: A, nu, nu! (Risete)

Descentralizarea-șoc în Ungaria

S.L.: Cred că pentru aceste teme amintite de colegul Wyborski contează foarte mult structura internă a statului. Și nu numai statul centralizat ca atare, ci și autogovernările locale. La fel ca și în Polonia, în Ungaria opțiunea a fost pentru acest tip de autogovernare, care în Franța poartă numele de administrație locală. Doar termenul diferă, conceptul ar fi același. Scopul lor a fost o descentralizare rapidă, șoc – la fel cum a fost tranziția-șoc în economie. Ungaria a avut în față mai ales experiența Austriei, unde autogovernările locale sînt foarte puternice. Acum, după cinci ani de experiență, pot să vă spun că opțiunea a fost foarte bună. Merge atât de bine, încît Guvernul chiar și-a pus problema că autogovernarea funcționează mai bine decît economia statului (sistemul macroeconomic). Cînd s-a aplicat *Legea autogovernărilor locale*, în primul an unul din marile succese s-a datorat deciziei de a da 50% din taxele pe venitul personal direct autogovernărilor locale. Astfel, în posesia lor au intrat surse materiale importante. Foarte repede s-a votat și *Legea patrimoniului*, care a adus autogovernărilor apartamentele proprietate de stat, terenurile, chiar și unele dintre proprietățile societăților cu capital de stat. Așa s-au ivit și problemele autogovernărilor, lipsite de experiență, și au apărut reaua gestiune, corupția etc. Acest 50% inițial a fost atât de important încît în anii următori Guvernul a mai luat din el, pînă cînd s-a ajuns la 35% (anul trecut, după mari lupte în Parlament). Din datele pe care le deținem, în privința bugetului pe anul viitor se duce o luptă enormă între Ministerul Finanțelor, care a propus 15%, în timp ce autogovernările nici nu vor să audă de mai puțin de 35% din taxe.

În acești patru ani și cu aceste sume, autogovernările locale au ajuns la investiții foarte mari (de neconceput în sistemul precedent), ceea ce le-a adus

o popularitate semnificativă. În acest fel, ele devin și o forță politică importantă. Așa apare primul antagonism: pentru că dacă devine prea puternică, puterea locală poate avea conflicte chiar și cu statul. Se ridică un semn de întrebare: cine pentru ce putere optează și care sistem este mai bun. Poate dl. director Nițu din Ministerul Afacerilor Externe o să reacționeze.

Simpozioane și „simpozioniști“

Emil Constantinescu: Am să reacționez eu, pentru că discuția a atacat punctul-cheie. În 1992, în campania electorală, am spus (și continui să spun cu obstinția dată de nerezolvarea problemei) că în România, contrar a ceea ce se crede, nu problemele ideologice sînt importante. În România, de fapt, există o falie profundă între două puncte de vedere complet opuse: unul care susține un sistem centralizat administrativ, economic și politic (care aparține puterii actuale din România) și celălalt, care susține o autonomie locală administrativă, corelată cu întreprinderile mici și mijlocii, capabile să genereze creativitate și dinamism economic. De fapt, ce reprezintă puterea actuală în România? Nu o prelungire ideologică (nici nu se mai revendică de la ea și nici nu conțenează). Pentru puterea actuală este important ca ea să păstreze interesele birocrăției administrative, economice și politice din vechiul regim, pe care și le-a recreat în noul sistem, printr-o anvelopă de influențe. Societatea nu poate să intre într-o terapie de șoc și nici măcar într-o transformare lentă, atîta timp cît mentalitatea nu se schimbă. Timp de 5 ani, din '90 încoace, am putut să constat pe diverse ordine (inclusiv internaționale) că în România s-au pompat zeci de milioane de dolari pentru schimbarea mentalității oamenilor. Din acești bani s-au făcut simpozioane. Singurul rezultat palpabil al acestor simpozioane a fost crearea unei clase de „simpozioniști“: un grup de cîteva sute de persoane care vorbesc engleză, franceză și uneori chiar germană, care cunosc cuvintele-cheie și care pot să prezinte interlocutorilor occidentali ceea ce ei vor să audă. În intenția celor ce voiau să grăbească procesul schimbării mentalităților în România, rolul simpozioniștilor era foarte clar precizat. După sistemul „petei de ulei“, fiecare trebuia să lămurească alți zece, fiecare dintre aceștia să schimbe mentalitatea altor zece și așa mai departe. Însă printr-o tradiție care e foarte balcanică, cercul s-a închis. Mentalitatea nu s-a schimbat decît în cercurile intelectuale, în cîteva mari orașe și, sigur, la munte și la mare, unde aceste simpozioane se desfășoară în mod curent.

Autonomia locală ar fi putut schimba mentalitățile

Cum s-ar fi putut schimba mult mai rapid mentalitatea? Dacă s-ar fi realizat o reală autonomie locală, administrativă, bazată pe ce s-a spus aici: pe o lege a bugetelor locale și o lege a patrimoniului. În acel moment, mentalitatea omului se schimba prin propriul lui act de viață. În România există un stereotip mental referitor la statul care „îi dă“ cetățeanului (așezat la coadă). În proporție de 90%, oamenii încă percep bugetul ca pe ceva prin care li se dă. Așași, așteaptă să se voteze odată în Parlament, de către parlamentarii care nu-și văd de treabă, acel buget prin care „să ni se dea“. Este foarte greu să induci în mintea românilor ideea că bugetul este o operațiune tehnico-financiară prin care ții se redistribuie ce ți se ia (din taxe, din salarii). Or, dacă acest lucru pleca de jos în sus, dacă taxele rămîneau în comunitate, dacă omul înțelegea că ceea ce i se ia lui (din taxe, de la salarii) trebuie să se redistribuie mai întîi acolo, că el are dreptul să ceară celui pe care l-a ales să-i gestioneze foarte bine banii – și nu să aștepte de undeva, de la un stat impersonal, să-i rezolve toate problemele, atunci azi ne-am afla în altă situație. Dacă prin limbajul neiertător al cifrelor (care nu mai suportă comentarii) aflăm de la primarii din România că li s-a asigurat din

aceste taxe și vedem că li s-a asigurat 2-3%, vom constata că între noi și vecinii noștri este o distanță enormă. La noi a trebuit o luptă infernală pentru fiecare procent în plus.

Acest lucru a avut o conotație economică, pentru că întreprinderile nu au mai fost legate de administrația locală, nu au cooperat cu ea, n-au fost interesate nici măcar de corupția locală, ci doar de corupția centrală – ca să rămînem în termenii acestei dis-

Roman Wyborski

cuții. Dar o corupție locală poate fi mult mai ușor pedepsită decît o corupție centrală, care paralizază instituțiile centrale. Și toate aceste aspecte s-au repercutat în cîmpul politic. Partidele formate de sus în jos nu au avut nici un interes să-și dezvolte baza, pentru că era inertă. Nu a putut să apară o nouă clasă politică: ea nu avea cum să apară jos, deoarece contactul omului cu politica, percepția lui și interesul lui față de ea era foarte slab. Sondajele de opinie din România arată clar gradul de interes față de evenimentele politice. Maximum 8-12% dintre cetățenii României sînt interesați de alegerile locale; 55-60% sînt interesați de alegerile parlamentare și 90% de alegerile prezidențiale. Aceasta arată foarte clar că în România toți se gîndesc la cineva care să dea, chiar și dacă acela este un candidat prezidențial al Opoziției. Pînă la urmă, și el este văzut tot ca o persoană care să dea, să facă, să miște – o percepție care în România are o tradiție socio-culturală foarte veche, care merge pînă departe, în epoca bizantină. Ea n-a putut fi dislocată, pentru că nu s-a dorit să se pună în mers mecanismele economice care în mod real reușesc să schimbe percepția oamenilor. Administrația centrală a fost deranjată în momentul cînd Opoziția a făcut prima breșă la nivelul administrației locale, a primăriilor. De aceea, Legea bugetelor locale și Legea patrimoniului, plasate de Opoziție la nivelul anului '92, imediat după ce s-a constituit Parlamentul, au continuat să zacă în sertare. A existat o cîmplită opoziție pentru ca nu cumva ele să intre în discuția Parlamentului.

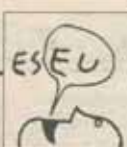
Autogovernare și autonomie locală – două denumiri, două realități

Unde putem face acum conjuncția cu problemele care aproape întotdeauna au fost tratate superficial? În privința relației cu problemele interetnice – mai pe șleau spus, relațiile dintre majoritatea ro-

mână și minoritatea maghiară. Dvs. ați spus un lucru foarte clar și eu, de fiecare dată, în discuțiile cu UDMR, cînd se făcea referire la *self-government*, am cerut și textul franțuzesc. Pentru că același concept, cu două traduceri, induce în mintea românului contexte complet diferite. În Ungaria, unde populația e omogenă și nu există un pericol de dezintegrare etnică (pe lângă dezintegrarea regională care produce conflictele despre care ați vorbit), sigur că poate fi acceptat termenul de *self-government* – guvernare locală. În România însă nu a putut fi acceptat (acceptat, nu aplicat, pentru că acesta este obiceiul românesc: se acceptă conceptul și se vedează conținutul) decît termenul de administrație locală, care nu deranjează sau nu poate fi atacat violent. Spre deosebire de administrația locală, acceptată ca idee dar vidată de conținut, *self-government* a fost atacat de la început. Și există aici o justificare, pentru că guvernare, ca termen, indică un atribut de suveranitate. Deci dintr-o dată se introduce un element nou, care, repet, într-o țară omogenă și complet lipsită de minorități, ca Polonia, Ungaria sau Germania, nu poate să creeze nici un fel de conflicte, dar într-o țară ca România, cu o minoritate majoră (8% maghiari) și unde există cel puțin două zone în care minoritatea devine majoritară, conceptul începe să deranjeze și să creeze unele fricțiuni – nu numai celor ce sînt ultranaționaliști, dar și celor care la un moment dat l-ar putea folosi. Deci iată cum două cuvinte, care în două țări vecine înseamnă două realități diferite, pot să ne explice mult mai real și profund decît vorbăria continuă, mascată fie de demagogia naționalistă, românească ori maghiară, fie de europenismul plat, care, la fel de exagerat, nu încearcă să vadă ceea ce este particular în această zonă și în România. Dacă intelectualii pot juca un rol în politică, eu cred că acesta este: să meargă mai departe, la modelul cultural, să nu rămîină la suprafața termenilor, care pot să provoace apoi mari conflicte care să-i împartă chiar pe ei în două tabere aflate într-o luptă sterilă. Iată de ce, cu un an în urmă, cînd am fost la Budapesta, am propus ceea ce președintele Iliescu lansează acum cu mare vîlvă: o reconciliere româno-maghiară, după modelul româno-german, dar într-un alt model cultural, care să nu minimalizeze ceea ce ne desparte în istorie. Să nu minimalizeze moștenirea reală, posibilitățile reale de divergență, dar să pună în față ceea ce ne poate uni – de la infrastructură la întreprinderi economice.

S.A.: Interesantă atunci cînd comparăm experiența maghiară cu cea românească este lectura foarte diferită a modernității în cele două regiuni. Noi o ținem morțic cu omogenizarea spațiului politic, pe o tradiție a Revoluției franceze, care modernizează omogenizînd și distrugînd identitățile locale, pe cînd celălalt tip de omogenizare sau de construcție a unui spațiu omogen european (care este mai recent) tinde la conservarea diferenței locale. A construirii omologii structurale la scara întregului continent, dar a conserva în același timp identitățile locale care nu mai sînt receptate de puterea centrală (așa cum s-a întîmplat în Franța întotdeauna, și mai brutal în 1789), ca o sfidare pentru autoritatea de la Paris, cît ca o diferență gestionabilă, care se găsește acolo pentru a completa o paletă ontologică. În România e șocant să observi că discursul politic și reflecția asupra statului parcă transmit un sentiment inconștient al ilegalității statului național. El pare a-i mai bîntui chiar și pe și pe cei mai naționaliști dintre români. Iar noțiunile care țin de subsidiaritate, descentralizare, autonomie locală au această gravă conotație permanentă: de parcă toate înseamnă secesiunea județelor cu majoritate maghiară. Imposibil de înțeles rațional de ce se întîmplă așa. Acesta este marele atu pe care îl are puterea actuală: existența minorității maghiare în Transilvania, care face ca orice fel de discuție în legătură cu descentralizarea să fie imediat închisă într-un argument de securitate națională.

(Continuare în numărul viitor)

ESEU

AURELIAN CRĂIUTU

Din nou despre democrație și limitele ei

Incertitudinea este o caracteristică fundamentală a democrației

Într-un recent interviu acordat cotidianului *Ziua*, Corneliu Coposu afirma că imaginea României pe linie democratică este în prezent „complet prăbușită”. Când un astfel de verdict absolut vine din partea liderului opoziției democratice, gravitatea lui nu poate fi în nici un fel ignorată, cu atât mai mult cu cât opinia în chestiune e mai mult decît o simplă retorică politică. În același timp, ea reface în discuție adevărata natură a democrației, în legătură cu care mai persistă încă multe prejudecăți.

Puține cuvinte au suferit, într-adevăr, o mai serioasă devalorizare în arena politică românească după 1989 decît democrația. Folosită în contexte adesea improprii, de către actori politici dubioși, în scopuri adesea antidemocratice, democrația a ajuns să însemne astăzi pentru mulți, în mod paradoxal, doar politicianism de cea mai joasă calitate, corupție generalizată, instituții ineficiente și dezordine socială. Faptul în sine e grav, pentru că riscă să compromită o noțiune care nu se reduce în nici un caz la fenomenele menționate anterior. Pe de altă parte, însă, fără a încerca să minimizeze pericolele asociate acestei interpretări, voi afirma că lipsa unei grile identice de apreciere a rezultatelor democrației ține, totuși, de natura paradoxală a acesteia din urmă, avînd, prin urmare, un anumit caracter de „normalitate”.

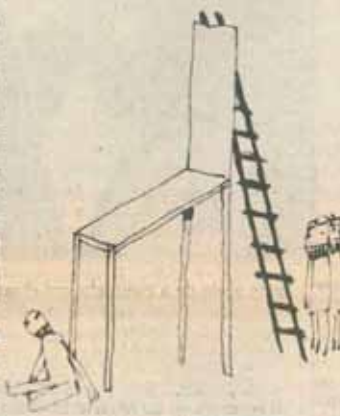
Dintre definițiile date democrației în epoca modernă, două au căpătat de-a lungul timpului o circulație deosebită. Astfel, democrația a fost definită de cei mai zelosi apărători ai săi drept cale „infallibilă” către progresul material, în același timp în care a fost considerată de alții drept un mijloc de protecție absolută împotriva oricărei puteri arbitrare, în virtutea faptului că reprezintă conducerea „celor

mulți”. Este evident astăzi că aceste două interpretări sînt într-o anumită măsură contestabile: democrația nu aduce în mod automat progresul material, după cum ea nu reprezintă în nici un caz un mijloc infailibil de protecție împotriva oricărei puteri politice¹⁾. Abuzurile făcute în numele „poporului” au fost prea numeroase pentru a ne mai permite astăzi astfel de ingenuități politice.

Aceste două definiții nu epuizează, însă, conținutul democrației. Natura sa poate fi mai bine înțeleasă dacă vedem în ea un sistem de coexistență în diversitate sau – în măsura în care diversitatea implică, printre altele, incertitudine – un mijloc de instituționalizare a incertitudinii. Este în esența oricărui regim democratic de a realiza o limitare a incertitudinii politice prin intermediul unor reguli și principii în privința cărora există un acord general. Aș vrea să subliniez aici faptul că incertitudinea este o caracteristică fundamentală a jocului democratic. Ea se referă însă – și acesta e un element esențial – numai la rezultatele competiției politice (un alt pilon al sistemului democratic, alături de pluralism), și nu la regulile care stau la baza acesteia din urmă. Incertitudinea rezultatelor nu e posibilă decît pe fondul certitudinii regulilor. Dimpotrivă, acolo unde regulile sînt incerte, se poate afirma că există o relativă certitudine în privința rezultatelor, ceea ce reprezintă o caracteristică în primul rînd a regimurilor antidemocratice²⁾. De aceea, incertitudinea instituționalizată reprezintă opusul ideologiei totalitare. Discursul democratic e prin definiție deschis pentru simplul motiv că nimeni nu-i cunoaște deznodămîntul și întrucît există o multitudinea de criterii și valori ce sînt permanent renegotiate și contestate în sîmîl conversației politice. Cu alte cuvinte, conversația democratică e prin esența ei neîncheiată (democrația însăși e o călătorie nesfîrșită³⁾), în timp ce ideologia totalitară e monomană, solipsistă și plină de „certitudine”.

Rolul pozitiv al conflictelor din arena politică

Faptul că democrația este (doar) o incertitudine instituționalizată sau „calculată” reprezintă marea, dar și limita ei. Fiind un acord general de limitare a incertitudinii, o încercare de a păstra anarhia în limite acceptabile, este în esența democrației autentice ca nici o forță politică să nu poată determina rezultatele competiției politice prin monopolizarea instituțiilor democratice⁴⁾. Cu alte cuvinte, rezultatele sînt incerte, pentru simplul motiv că procesul democratic politic e, în fond, o neîncheiată serie de negocieri și pacte politice, în care existența pluralismului politic impune constante și încomode compromisuri (în sensul pozitiv al cuvîntului) cu adversarii politici de astăzi. Există un element profund pozitiv, benefic în confruntarea politică, atunci cînd aceasta are loc într-un cadru instituționalizat. Constația politică instituționalizată reprezintă un bun în sine, pentru că e o componentă a nesfîrșitului dialog de-

mocratic. „Bunul” cel mai de seamă pe care ni-l aduce jocul democratic este, paradoxal, tocmai confruntarea diverselor interese (adesea conflictuale) în arena politică. „Diverse grupuri sînt fixate laolaltă tocmai pentru că ele practică politica – afirmă Bernard Crick – și nu pentru că ele cad de acord asupra unor lucruri fundamentale... Consensul moral al unui stat liber este activitatea civilizatoare a politicii însăși”⁵⁾. Așa cum bine remarcă Giuseppe di Palma, într-un regim democratic a consimți să participe la un joc în care e posibil (și) să pierzi e o condiție pentru a putea câștiga⁶⁾, iar Karl Popper sublinia fap-

tul că una dintre cele mai importante trăsături ale democrației (în limbajul său, ale societății deschise) este schimbarea pașnică („nesingurească”) a guvernărilor pe baza regulilor unanim respectate ale competiției politice⁷⁾.

Toate observațiile anterioare converg către necesitatea unei definiții minimale a democrației, care se concentrează pe conceptul de incertitudine instituționalizată și ține seama de natura sa „paradoxală”. Consecințele acestei schimbări de perspectivă – aș spune, consecințele acestei limitări a așteptărilor în privința beneficiilor democrației – sînt la rîndul lor importante. În primul rînd, democrația astfel demitologizată redevine un instrument de care se poate abuză și ale cărui avantaje trebuie just apreciate în comparație cu soluțiile concurente. În al doilea rînd, accentul se mută de pe rezultate pe reguli, fapt care aruncă o lumină nouă asupra a ceea ce în literatură se numește *political crafting* (construcția instituțiilor politice)⁸⁾. În al treilea rînd, redefinirea democrației ca incertitudine instituționalizată ar trebui să fie în măsură să ne convingă că, în pofida erorilor guvernărilor, legitimitatea și viabilitatea instituțiilor democratice în formare nu pot fi în realitate complet distruse atunci cînd există un minim acord în privința regulilor jocului democratic (sau, altfel spus, atît timp cît există un consens pentru democrație). În același timp, e important de subliniat faptul că întotdeauna consolidarea unui regim democratic implică tocmai instituționalizarea incertitudinii, adică limitarea ei (altfel orice discuție devine, evident, caducă). În al patrulea și ultimul rînd, noua definiție a democrației impune o reconsiderare critică a valorii conflictelor în arena politică și o conștientizare a rolului esențialmente pozitiv pe care acestea le joacă într-un regim democratic. Importanța acestui din urmă punct e atît de mare, încît îmi propun să revin asupra sa pe larg într-un articol viitor.

NOTE

1) O opinie asemănătoare o are și Giuseppe di Palma, unul dintre cei mai importanți politologi contemporani interesați de teoria democratică. Pentru mai multe detalii, a se vedea a sa incitantă *To Craft Democracies*, Berkeley: University of California Press, 1990, pp. 18-21.

2) Natura și originalitatea democrației ca incertitudine instituționalizată au fost superb tratate de Claude Lefort într-un classic text intitulat „La question de la démocratie”. De notat faptul că de aici și pînă la conceptul de incertitudine limitată, care ocupă o poziție centrală în gândirea lui Hayek, nu e decît un pas.

3) Acesta este, de altfel, și titlul unei interesante culegeri de texte editate de John Dunn, *Democracy: The Unfinished Journey, 1688 BC To AD 1993*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

4) Giuseppe di Palma, *To Craft Democracies*, p. 42.

5) Bernard Crick, *In Defense of Politics*, London, 1962, p. 24.

6) Giuseppe di Palma, *To Craft Democracies*, p. 55.

7) Am comentat asupra acestui punct în „Karl Popper și elogiul societății deschise”, *Litere, Arte & Idei*, nr. 25 (110), anul III, 6 iulie 1993, p. 5.

8) O sugestivă frază din cea mai recentă carte a cunoscutului economist și filosof politic, Albert O. Hirschman, descrie foarte bine noua lucră: „Căsi de este necesar pentru ea să existe progres în rezolvarea noulor probleme pe care o societate le întâlnește în cursul unei dezvoltări politice, imaginare, rădăcinile în mod propriu, fiind de rădăcini în altă, primum și alte feluri de vieti și forma” (*A Propensity to Self-Subversion*, Cambridge: Harvard University Press, 1985, p. 248).

FRANÇOISE PAROT / MARC RICHELLE
**INTRODUCERE
 IN PSIHOLOGIE**
 SCRIEREA SI METODE

continuarea tematicilor psihologiei filozofice și ale psihologiei epocii științifice.
Partea a doua propune o reflecție asupra demersurilor metodologice prin care psihologia se înscrie în mișcarea științifică, asupra problemelor de etică pe care le ridică aceste demersuri și asupra rolului lor în formarea și în activitatea profesională a psihologilor.

EDITURA

Françoise PAROT/
 Marc RICHELLE
**Introducere în psihologie
 – istoric și metode**

Lucrarea cuprinde două părți, scrise de autori diferiți, una de factură istorică, cealaltă de factură metodologică. Partea întâi subliniază importanța perspectivei istorice pentru cei care abordează o știință, necesitatea de a cerea demersurilor psihologiei moderne cu trecutul ei filozofic. Ea scoate în evidență

HUMANITAS

Elisabeth ROUDINESCO
**De la Sigmund Freud la
 Jacques Lacan – istoria ideilor**

De la Sigmund Freud la Jacques Lacan, Jăltăria de o sută de ani” (1885-1985) a psihanalizei constituie pentru Elisabeth Roudinesco prilejul de a analiza – dacă nu curva de a psihanaliza – o mișcare neovită, spre a se implanta în Europa și America, să părăsească terenul pur al ideilor pentru a deveni o ideologie, ideologie bîntuită de sectarism, de misticism și dogmatism, avîndu-și rădăcinile într-o lădăte mai mult sau mai puțin conștientizată...
Din cele două impresionante tomuri ale ediției franceze, dr. G. Brătescu – el însuși istoric al medicinei – a ales pentru această versiune română etapele-cheie ale istoriei mondiale și psihanalizei, cuprinzînd, între altele, o introducere substanțială în doctrina lui Jacques Lacan: prima, probabil, care se află acum la dispoziția publicului românesc.

Dan Căsița, Greta Tattler, Octavian Paler, Gabriela Adameșteanu, Romulus Rusan

ANA BLANDIANA În Australia, International PEN va discuta despre Ilie Ilașcu

Doamnă Ana Blandiana, Conferința regională (regiunea fiind Europa Centrală și de Est) pe tema „Scriitorul și Puterea”, organizată de PEN Clubul Român, a adus în centrul atenției această organizație a cărei președintă sînteți. Ați vrea să ne vorbiți despre caracteristicile și scopurile ei?

International PEN este numele Organizației Mondiale a Scriitorilor, care funcționează printr-o structură internațională aflată la Londra (locul inițierii acestei forme de solidaritate literară la începutul anilor '20) și prin centrele naționale existente în majoritatea țărilor democratice de pe glob. În perioada interbelică, acestor centre li se spunea PEN cluburi, după război se înclină spre apelativul mai sobru de centru PEN. Termenul PEN, care este în engleză numele instrumentului scrisului, reprezintă în același timp inițialele principalelor genuri literare (tot în engleză): *poetry, essay, novel* – poezie, eseu, roman.

Spuneam că PEN a fost gândit ca o formă de solidarizare internațională a scriitorilor pe baza unor idei democratice sintetizate în Carta PEN. Această solidarizare cunoaște forme concrete de manifestare, cea mai eficientă dintre ele fiind Comitetul „Scriitori în Inchisoare”, care inventariază toate nedreptățile cărora le sînt victime scriitorii în lume, protestînd pe lângă organismele internaționale și guvernele vinovate de persecuție.

La ce dată și-a început PEN Clubul Român activitatea și în ce constă această activitate azi?

PEN Clubul Român este secția română a PEN-ului Internațional, iar evoluția lui a fost o exactă exemplificare a evoluției democrației în România. Inițiat în 1924, la abia un an de la lansarea inițiativei pe plan mondial, el a fost desființat după război, prin căderea Cortinei de Fier, reînființat într-un mod destul de fantomatic în anii următori Primăverii de la Praga, dispărut din nou în anii '80 și reînființat – să sperăm că definitiv – o dată cu alte centre din Europa Centrală și de Est în primăvara lui 1990. Reînființarea sau reactivarea centrelor PEN din țările ex-comuniste s-a declanșat prin Conferința regională de la Viena, din martie '90.

Principala activitate a oricărui centru PEN – deci și a celui român – este aceea de a participa la congresele anuale ale PEN-ului Internațional, păstrînd astfel contactul între scriitorii din diversele părți ale lumii și problemele lor dezbătute cu acest prilej. Congresul de anul trecut a avut loc la Praga, cu participarea scriitorului Václav Havel, cu un an înainte se desfășurase în Brazilia, iar anul acesta va fi în Australia. Din păcate, ca și

alte centre mai noi și mai sărace, centrul român nu poate participa din motive financiare la congresele organizate în alte continente. Regretul nostru pentru absența din acest an este cu atât mai mare cu cît va fi discutată o moțiune pentru salvarea lui Ilie Ilașcu, moțiune inițiată de noi și sprijinită de centrele PEN din Republica Moldova și din Polonia (care, asemenea nouă, nu vor putea fi prezente în Australia). În afara Congreselor mondiale există conferințe regionale, pe care le organizează un centru sau altul. Printre ele s-a numărat și conferința organizată de noi în această toamnă la Neptun, pe tema „Scriitorul și Puterea”, prima conferință organizată de români în cadrul PEN. Sensul acestor întâlniri și dezbateri – valabil pentru români chiar mai mult decît pentru alții – este acela de a completa sau chiar de a înlocui imaginea oficială a unei țări, rezultată din evoluția conducătorilor ei, prin imaginea creată de scriitorii țării respective.

Bineînțeles însă că, în afara activității internaționale, există și una obișnuită, cum ar fi colaborarea cu Muzeul Literaturii din Iași la Sărbătoarea poeziei, pe care ieșenii o celebrează în fiecare primăvară de Bunăvestire, sau adunările comemorative prilejuite de dispariția unor mari colegi, ca Eugen Ionescu și Ion Negoițescu.

Cînd ați devenit membră PEN?
În primăvara lui '90, o dată cu toți colegii mei.

Ați putea să ne spuneți cîteva nume de scriitori membri ai PEN Clubului Român din perioada interbelică?

Dintre documentele PEN Clubului Român interbelic a ajuns pînă la noi doar un caiet în care se scriu prozele verbale ale ședințelor, caiet care a fost moștenit de dl. Barbu Cioculescu de la Radu Cioculescu, secretar al PEN Clubului Român în anii '30. Din aceste proze verbale aflăm că participau la ședințe scriitorii ca Liviu Rebreanu, Jean Bart, Corneliu Moldoveanu, Vasile Voiculescu, Păstorel Teodorescu, Ion Minulescu, Ion Pilat, Camil Petrescu, Ilarie Voronca, Mihail Sorbul, Victor Ion Popa, Al. D. Stamatiad, Nichifor Crainic, Șerban Cioculescu, Victor Eftimiu. Acesta din urmă a fost și președinte pe o perioadă mai lungă de timp, ca și, în altă perioadă, Liviu Rebreanu. Tot din acest caiet aflăm că la Adunarea Generală din 4 iunie 1936 au participat 34 de membri.

Cîți membri are PEN Clubul Român azi?
În jur de 80. De fapt, în 1990 numărul celor invitați să se înscrie a fost mai mult decît dublu, dar în timp neparticiparea și neplata cotizației au produs o selecție. De altfel, poate deveni membru PEN orice scriitor care este de acord cu ideile Cartei PEN, cu statutul organizației și care are recomandarea a doi dintre membrii mai vechi. PEN Clubul Român are membri scriitori români atît din țară, cît și din străinătate.

SCRIITORUL ȘI PUTEREA

În perioada 21–23 septembrie 1995 a avut loc la Neptun Conferința Regională „Scriitorul și Puterea”, organizată de Centrul PEN din România. Reproducem în cele ce urmează fragmente din interviuri cu Alexandre Blokh, Secretarul General al PEN-ului Internațional, Ana Blandiana, Președinta PEN Clubului Român și Mircea Martin, Vicepreședintele PEN Clubului Român. Textele integrale ale acestor interviuri, precum și documentele și lucrările prezentate la Conferința Regională a PEN Clubului Român vor fi publicate într-un număr viitor, în cadrul unui supliment.

ALEXANDRE BLOKH

Secretar General al PEN Clubului Internațional

Care sînt condițiile pentru ca un scriitor să fie membru al PEN Clubului?

În primul rînd el trebuie să fie scriitor. Ce este un scriitor, iată problema. Oricum, el trebuie să aibă trei cărți publicate la editori serioși.

A doua condiție pentru cel ce dorește înscrierea este să semneze Carta noastră, care prevede cooperarea internațională, refuzul oricărui rasism, al oricărui naționalism, apărarea libertății de expresie și lupta pentru scriitorii care suferă.

Ultimul aspect (în buna tradiție engleză a cluburilor) este admiterea sau respingerea candidatului de către membrii clubului. Ei sînt, în ultimă instanță, cei care decid admiterea în cazul fiecărei persoane.

MIRCEA MARTIN

Confesiuni și identitate

Doamna Mircea Martin, ce a reprezentat această conferință pentru PEN Clubul Român?

Conferința de la Neptun a fost prima conferință internațională organizată de PEN Clubul Român. În afară de congrese, această organizație mondială a scriitorilor invită membrii ei la anumite reuniuni regionale, pe diferite teme, organizate de centrele naționale. Noi am fost la astfel de reuniuni organizate de vecinii noștri și iată că, în sfîrșit, după multe amînări datorate lipsei de fonduri, am reușit să realizăm această primă manifestare internațională, grație fundației Hans Seidel, a Uniunii Scriitorilor și, bineînțeles, a fundației Soros. Tema ei mi s-a părut una de actualitate, fapt verificat de calitatea discuțiilor, de caracterul lor pasionat. În plus, este de remarcat un lucru care pe mine m-a impresionat foarte mult, și anume că aproape toate discuțiile au avut un caracter confesiv: am remarcat la colegii noștri o nevoie de a se mărturisii în fața celorlalți. Acest tip de confesiune făcută direct este destul de rară la scriitorii români; noi sîntem obișnuiți cel mult cu confesiunea oblică a romanului sau a poemului. Pînă la urmă, deși am pornit dintr-o cu totul altă parte, s-a ajuns la o temă a identității. La început a fost vorba de implicarea politică. Cred că e în logica temei și a discuției ca în momentul în care te implică să te delimitezi, să-ți definești propria identitate. Iar o identitate nu se poate stabili în sine, ci numai în relație cu ceilalți, așa că, dacă la o primă vedere această abordare a identității poate să pară surprinzătoare, ea este cît se poate de firescă.

Există o reală eficacitate a PEN Clubului și e de așteptat ceva din partea lui în momentul acesta, în care instituțiile profesionale ale scriitorilor s-au clătînat foarte tare?

Eu cred că putem vorbi de eficacitate, ea trebuie să existe și să nu uităm că această eficacitate dorită depinde, în primul rînd, de noi. PEN Clubul este necesar, dar nu pentru a înlocui Uniunea Scriitorilor. Aceste două organizații nu sînt în nici un caz concurente și noi sîntem cu toții membri ai Uniunii Scriitorilor, credem încă în prezentul și viitorul acestei instituții și încercăm să contribuim la menținerea ei. PEN Clubul are o semnificație diferită. Pentru mine, cel puțin, participarea la activitățile lui reprezintă o formă de adăugare la ceea ce aș numi un ecumenism cultural. Adică o căutare a elementelor comune, universale, dar care trebuie desfășurate în fiecare țară, în fiecare spațiu cultural și lingvistic. Aceste elemente comune există și este necesar să fie descoperite dincolo de diferențele naționale, etnice, politice sau religioase (diferențe care nu trebuie, însă, anulate, ci, încă mulți ani de aici încolo, cultivate, la rîndul lor).

HARI KULLER

Yom Kippur – căință și iertare

Motto: „Nu se poate dovedi logic (inexistența lui Dumnezeu. Doveda rațională a religiilor sînt înseși religiile lumii”.

Prolegomene

Nu trebuie să fii mozaic fervent pentru a recunoaște în Yom Kippur (ziua expierii și iertării) atribuțiile Sărbătorii iudaice maxime. Piscul sărbătorescului religios la evrei este recunoscut prin exemplaritatea sa în ordinea „cotidianității” anului. Exemplaritate care destructurează profanitatea, refăcînd-o și reinstituind-o superior. În Calendarul iudaic, simbetele constituie elitele săptămînilor. „Sabaturile Mele trebuie știute, iar Templul respectat. Ea sînt Domnul” (Levitic 19, 30; 26, 2). Simetria Sabat-Mișkan (Templu) revelă exemplaritatea ambelor: un centru în timp... un centru în spațiu – de unde iradiază energia aceluia „L'eternel retour” care reinstituie. Monade ale creației, ale creativității perpetue întru sacru. Axis Mundi, Axis Temporalis!

Yom Kippur-ul ca Sabat Sabatorum, zi exemplarisimă de ieșire din „cîmpia” anului și urcare „pe muntele lui Dumnezeu”. Prin înălțarea privirii („Priviște către cer”, Geneza, 15, 5) și firii. Performanța realizată de bipedul uman care și-a înălțat fruntea spre stele pentru a se măsura cu venicia. Faimoasa scară simbolică a lui Iacob, așezată pe pămînt și sprijinită de cer. „Ridicați-vă privirile spre culmi și veți vedea cine le-a creat pe toate acestea” (Isaia 40, 26).

Nu este dat, însă, omului să facă oricînd Alia (în ebr., „urcare”, „ascensiune”). Cotidianitatea, banalitatea anostă, materialitatea „orizontului mic” truesc circumscriu sfera intereselor pămîntene obișnuite. Dar Sabatul, și mai ales Simbata Simbetelor – am numit Yom Kippur-ul –, dă Omului perspectiva sufletului și spiritualului. Fără Sabat, dar mai ales fără Yom Kippur, nu s-ar fi putut concepe supraviețuirea iudaismului. Căci, după spusa unui hermeneut comentator al citatului talmudic, „Sabatul zice evreului: Păzește-mă și te voi păzi” (Tractat Baba Meția, 72, 2), „mai mult decît au păzit evreii Sabatul (și Yom Kippur-ul, n.n.) acesta i-a păzit pe ei”. I-a păzit ca individualități apte de ascensiuni introspective – în taințele sufletului; ca aparținătorii unei etnii exponențiale pentru monoteismul mozaic; ca grup comunitar apt de solidaritate endogenă și exogenă (general umană).

Cei care-i hulose pe evrei pentru toate „micimile” lumii ar trebui să asculte măcar o singură dată textul rugăciunii Kol Nidrei – epicentral ritualului de Yom Kippur –, pregnant, relevant, concludiv și decisiv pentru vocația autocritică a iudaismului: „Conștient de slăbiciunea, joșnicia, dar mai ales de păcătoșenia mea, îmi plec capul cu inima frîntă în fața înălțimii Tale (...) mă apasă greutatea tuturor păcătelor mele (...) deschid cartea amintirilor și mă îngroșez văzînd că paginile ei sînt pline de păcate (...) am înălțat nenumăratele Tale porunci, Doamne, legile și dispozițiile Tale, interdicțiile (...) și normele etice poruncite de Tine (...) stîrbînd respectul pentru semenii și fără să fiu demn de cinstita apropierea mea am acționat împotriva Verbelor Tale sfînte (...) dacă, totuși, (...) am curajul în această zi să mă înfățișez în fața Judecării Tale aspre și drepte, este pentru că ești

un Dumnezeu iertător (...) pentru cel ce se întoarce căînt spre Tine. Iertare de părinte pentru copilul său. Dar cit să abuzăm de bunătatea Ta fără margini (...) în această zi de Yom Kippur în care-ți ierți pe cel ce se căiește și care renăște din ruga sa”.

Kol Nidrei este o cunoaștere (inspirată) și o recunoaștere în fața absolutului, relativitatea absolută a omului. Cu toate acestea, spiritul iudaismului propovăduiește mîndria umană. Într-o lucrare teologică-iudaică majoră (aprecierea aparține marelui istoric Nlebuhr), gânditorul evreu contemporan Abraham Ioshua Heschel, în lucrarea sa *Man is not alone – a philosophy of religion* (N.Y., 1990), examinînd ingredientele pietății iudaice, ajunge la concluzia „parteneriatului dintre Om și Divinitate”, stare ce înobilează funciar ambii termeni ai legăturii (religie = religio, legătură).

Latura umană se exprimă atît în conștiința angajamentului uman (că vom fi buni), cît și în conștiința reciprocității (Dumnezeu – chează și a faptului că și putem fi buni).

Conștiința interesului lui Dumnezeu pentru om, a faptului că el e coresponsabil în destinul nostru, de faptele noastre etice. Căci și Dumnezeu e în căutarea omului: pentru a se izili prin (pe) El. Religia iudaică, Tradiția, este o cale spre această Împlinire. Concepția mozaică despre Yom Kippur o atestă. În această zi, „parteneriatul” dintre Dumnezeu și om se exprimă în credința Omului că va fi înscris în Cartea Vieții. Aceasta e și ratiunea pentru care viața omului e sfîntă. Dumnezeu se revelă ca un partener și partizan în lupta omului pentru dreptate, pace și sfîntenie. În ne-

Abraham

voia Lui de om, El a intrat într-un Legămînt mutual cu Omul pentru toate timpurile. O relație în care e angajat și religat Om și Dumnezeu.

Esența iudaismului e conștiința reciprocității și simetriei angajamentului: din care derivă și drepturi față de divinitate, nu numai obligații. Angajamentul nostru e și privilegiul nostru: posibilitatea... îndumnezeirii.

Să fie oare aceasta esența sărbătorescului iudaic?

Esența sărbătorescului

Sărbătorile evreiești – de la Hanuka, Purim, Pesah și Sukkot pînă la ciclul celor din luna Elul (Roș Hașana, Yom Kippur și Sukkot) – sînt de o asemenea varietate încît a le aduce sub un concept comun este plin

de riscuri. Între carnavalescul Purim, „istoricul” Pesah, hedonicele Sukkot și sărbătorile din prima decadă a lui Elul deosebirile sînt de esență: genericul „religios” este nesatisfăcător chiar și unei analize pur morfologice, necum uneia etnologică, fenomenologică, psihanalitică sau istorico-religioasă. Unificarea conceptuală devine posibilă doar printr-o reducere fenomenologică ambițioasă degajarea unui tip ideal de sărbătoare, ținînd fie de zona „formelor pure”, fie de o anumite tonalitate subiectivă subiacentă, oricărei sărbători.

Căutarea unui sărbătoresc pur, se știe, este comună unor gânditori ca G. Van der Leeuw, G. Dumézil, M. Eliade, R. Caillois și, înainte lor, unor Durkheim, Freud, Mauss ș.a. În Totem și Tabu (1913), Freud, de pildă, caracterizează sărbătoarea ca „o violare solemnă” a unei prohibiții: ca „sacru de transgresiune”. Mauss va evidenția elementul mltic încarnat în sărbătoresc, iar Hubert va sublinia atemporalitatea sărbătorescului. Un timp primordial, retrăit perpetuu și regenerativ – într-un spațiu de o ordine absolută, am adăuga noi, reamintînd... Mișkanul (Templu). Pentru Rudolf Otto (*Das Heilige*), sărbătoarea este un mod de a fi în lume ca exemplaritate, alături de cotidian: două modalități ale construirii experienței umane – unul profan și altul sacru, care irumpe în profun. Nici M. Eliade nu este prea departe de acest mod de a privi ipostazele „ontologice” experienței umane.

Ritologiile, religiile, în uluitoarea lor diversitate, au rafinat doar modalitățile în care sacrificiul și sacralizarea pot pune „în contact” oameni și zei, cum ar spune E. Cassirer (vezi a sa *Filosofia formelor simbolice*).

Sărbătoarea religioasă „pură”, în registrul ei superlativ, este, deci, imbiabilă în transcendent, ori nu este defel! La focal unu eriteriu atît de purificator, cele mai multe dintre modalitățile sărbătorescului în lume se ierarhizează coresponsuzător. Yom Kippur-ul este prototipul sărbătorii mozaice prin excelență. Căci dacă, pentru un Caillois sau Eliade, Akitu-ul babilonian (sărbătoare cosmică totală a Noului An) sau Intichiuma australiană sînt prototipul sărbătorii, pentru evreii Yom Kippur-ul este rebarbativ oricărei aduceri la numitor comun, acuzînd o specificitate, violată de orice reducere generalizatoare.

Ce este Yom Kippur-ul?

Yom = zi, Kippur = ispășire. Zi de ispășire și iertare. Zi de post și răs-cumpărare. Zi de sfîrșit și apogeu al primei decade sacre și penitente din luna Tisrei: cea mai importantă dată a anului liturgic. Sau, cum ar spune filosoful antic Philo: timp de repetare, rememorare și purificare... Întru reprimare truescă și maximă pietate.

În Levitic (16, 30) stă scris: toate zilele anului sînt pentru noi, Yom Kippur-ul este pentru Dumnezeu. Adică pentru acea stare sacră cînd divinitatea trebuie internalizată în toate cetele sufleteste. Ritualul acestei zile, început încă din seara precedentă, printr-o cină festivă înainte de ajunare (post negru – „nici mîncare, nici băutură să nu atingă buzele tale”), pînă seara următoare, cînd apar stelele și se termină postul, printr-o cină sevită în mod special. Postul presupune abstenință totală. Yom Kippur-ul se serbează în casa rugăciunilor, la Templu, prin citirea Thorei, prin slujba Avoda – amintirea fastului ceremoniilor sacre de la Ierusalim – și cea de Neila, ultima cu care se încheie pioasa solemnitate. Printre obiceiurile domestice practicate acasă se înscriu: aprinderea luminărilor, cina dinainte și de după ajunare, ritul Kapparot – sacrificarea în ajun a unei păsări (cocoș pentru bărbat și găină

pentru femeie) ca transfer magic al păcatului uman și, deci, ispășirea simbolică. Cabaliștii confersau obiceiului semnificații mistice. În străvechime erau sacrificate alte animale, iar sacrificiile operate de Yom Kippur la Templu din Ierusalim acopereau cea mai mare parte a ceremoniului. Prin sacrificiul de ispășire, conținutul noțiunii de Kippur devine sinonim cu Mahah (înlăturare), Hesir (transfer), Tiber (purificare), Hitte (decontaminare), Kissah (acoperire) – toate conducînd spre gîndul substituirii unei substanțe păcătoase cu una purificată și regenerată.

Forța Yom Kippur-ului stă în vraja sfînteniei sale, ca zi investită cu *summum bonum*, în care orice gestulație, în re sau în mente, devine de o monumentalitate discretă, insufletit-

Tablele Legii

toare, sacralizantă, ca jubilară a esențialului în „individual comunional”, ca imanentă ce se transcende și condiție umană ce se excede etic și metafizic. Este o sărbătoare a întoarcerii maxime, a introspecției necrutătoare, a retragerii din lumea zgometoasă și frivolă „din afara Sinelui” și a „Mai Sinelui” inconștientului colectiv (Yung), recte comunitar și comunional. Yom Kippur-ul culminează decada sacră, începută cu Ziua Judecării (Roș Hașana – Anul Nou), străbătută zilnic de *memento*-ul constituit de sunetul Cornului (Șofarului), chemător la Teșuva (căință), și culminat în ziua iertării (Yom Kippur). Dacă de Roș Hașana sunetul Șofarului trezește oameni și îngerii lor (pe cei păzitori, dar și pe cei punitori), de Yom Kippur cei din urmă, prezenți la Ziua Judecării, sînt suspendați la Ziua Iertării. Raul este exorcizat prin sfîntenia zilei de Kippur, zi în care: Moise a adus poporul al doilea rînd de Table ale Legii; protopărintele Abraham s-a circumcis; sacrificarea lui Isaac de către părintele său, Abraham, a fost împiedicată. În sfîrșit, Satana nu-i poate ispitii pe oameni de Yom Kippur, ziua marilor evenimente religioase în iudaism.

Yom Kippur-ul a fost sanctificat de profeți, cîntat de poeți, descris de scriitori și pomenit cu emoție și elevație de generații de evrei. Chiar și în generații mai recente, crescute în spiritul luminismului și pozitivismului, Marea Sărbătoare mai constituie o legătură sigură cu iudaismul tradițional. La pomenirea morților (Iskor), celebrată în această zi, sinagogile se mai umplu încă de bărbați și femei, chiar și dintre cei cu frave legături cu iudaismul. Aceștia, de altfel, sînt și numiți iskoraiți.

Cine a uitat pînă și Iskorul de Yom Kippur este suspect de o identitate imputînată, de o iudaitate mini-

mă, chiar dacă „alții” (sensul dat de Sartre) îl consideră evreu.

E oare în involuția Tradiției un semn de mental păgubit? Nu emitem judecăți de valoare, cu atât mai mult cu cât mă mărturisesc liber-cugetător, preocupat de problema dumnezeirii, a păcatului și a binelui, a sfințeniei și a sacralizării sărbătorii mai curînd ca etnolog, decît ca fervent mozaic. Nu pot să-mi refuz, totuși, slăbiciunea – însoțită în străfundurile sufletului ale Eu-lui, săpate încă din copilărie – de a cugeta la toate acestea mai abtîr în ziua de Yom Kippur: așa cum au făcut-o părinții mei și părinții lor și întreg „arborele etnologic-geologic” al cărui ram sînt eu însumi... Dar eu însumi, cine sînt?

Destinul Yom Kippur-ului

Se știe că civilizația modernă, crescînd laicizată, suportă din ce în ce mai greu manifestările tradiționale. Iar evreii, mai ales tineretul, nu fac excepție de la acest *trend* general al vremurilor. *Hic et nunc*, epoci ateiste îi urmează aceea a *loisir*-ului generalizat. Sărbătorile sînt, crescînd, asimilate delectărilor fizice, practice, artistice, intelectuale marcate, după cum arată sociologii (vezi, de pildă, J. Dumazedier și A. Ropert, în *Loisir et culture*, Paris 1966), de: caracter liberator, gratuit, hedonistic și personalizator. Inseși sărbătorile religioase tind a fi în „societatea de consum” trăite ca *loisir*-uri frivole.

În registrul religios, însă, sărbătoarea, chiar și atunci cînd implică hedonismul și gratuitatea liberatoare, nu poate fi *loisir* de mintuală, ci *loisir* de mintuire, expiator. În acest sens, Yom Kippur-ul, ca sărbătoare religioasă prin excelență, se află în antipodul culturii frivole, el trimițînd la acea rezervație a culturalului în care „fizicul” intră în atingere cu „metafizical etic”. O legendă hasidică o sugerează în modul cel mai plastic.

Potrivit acestei legende, în seara de Kol Nidrei (rugăciune de început de Yom Kippur), Zadik-ul (sfîntul) unei comunități mozaice date, cunoscută pentru evlavia ei, era de neregăsit în sinagogă. Fervenții credeau că în acea seară sfîntul lor se înălța la cer. Un sceptic le spuse însă că vrea să se convingă: îl urmări, ca atare, îndepărtat pe sfînt, pentru a verifica adevărul „legendei”. Și-l văzu pe rabîn în acea seară cum, deghizat în țăran, s-a îndreptat spre pădurea din vecinătate, a doborît cu secura ramuri uscate, pe care le-a lîncis cu brîul său ritual și, cărate în spate, le-a dus pînă la casa unei ființe sărmăne, pentru a i le dăruî în acea noapte răcoroasă. A doua zi, scepticul, întrebînd de coreligionarii săi dacă a văzut cum s-a înălțat Zadik-ul spre ceruri, acesta a răspuns: „S-a înălțat chiar și mai sus”.

Tele-eVoluția Română

România este o țară în plină schimbare – și acest lucru se simte nu numai prin răspîndirea restaurantelor *fast-food* și a magazinelor de modă italiene, ci și în atitudinile și aspirațiile. Nicăieri schimbările nu sînt mai evidente ca la Televiziunea Română, pînă acum cinci ani cu un singur program de aproximativ două ore de emisie, iar astăzi cu o rețea de canale, de stat și private, cu o multitudine de programe. Pe postul național se mai pot întîlni mostre de programe culturale învechite, destinate să dezvolte mîndria națională: emisiuni despre literatura română din secolul al XIX-lea, în care o voce monotonă citea o poveste, în timp ce camera era focalizată pe paginile unei cărți vechi, sprijinită pe o piatră, în mijlocul unui cîmp, sau un ecran plin de „clasicii” dansatori în costume populare, care au dominat decenii la rînd televiziunilor din Europa de Est.

Știrile de seară de pe canalul de stat sînt de la proaste la foarte proaste. Încep invariabil cu protocolul vizitelor oficiale: Parlamentul primind pe președintele Iliescu, președintele Iliescu primind vizita unui ministru asiatic, președintele Iliescu în vizită într-o capitală europeană. Omagiile linguiștoare și servile către „Marele Conducător” au fost înlocuite cu un profesionalism indoielnic, în care singura grijă a realizatorilor este respectarea – în orice problemă – a punctului de vedere al Guvernului. Imaginile sînt totuși, conținutul și implicațiile evenimentelor politice nu sînt nicodată analizate. Știrile trec repede la accidente rutiere, apoi informații sportive cu fotbal sau gimnastică. Prezentatorii programelor de știri sînt, în general, bărbați și femei tre-cuți de treizeci de ani, încordați și gravi, a căror grimasă sugerează telespectatorului că emisiunile de actualitate sînt evenimente foarte serioase, care cer o severitate specială. (...)

Buna dispoziție apare b dată cu emisiunile de jocuri și concursuri, de exemplu: „Totul despre muzică”, unde concurenții duc o adevărată „bătălie” de cunoștințe enciclopedice despre muzica clasică. Concurenții nu numai că recunosc Simfonia a V-a de Beethoven sau „Eine Kleine Nachtmusik” de Mozart, dar și o multitudine de lucrări și compozitori mai puțin cunoscuți. Gazda emisiunii, îmbrăcată într-un blazer roșu aprins, afișează un zîmbet cuceritor *american model*,

în timp ce concurenții, o profesoară de 40 de ani și un bibliotecar de 50 de ani, sînt din „vechea lume”, rigizi și posomorîți. (...)

Programele de divertisment și melodramele sînt noile distracții de la posturile de televiziune din România. Atît canalele de stat, cît și cele private prezintă vechi seriale americane: „Dinastia”, „Santa Barbara”, „Falcon Crest” sau „Hotel”, traduse la întîmplare în românește. Ce gîndesc oare românii despre americani urmîrînd aceste seriale? Episoadele abundă de bărbați atrăgători, eleganți, cu o carieră strălucită; de femei strălucitoare, frumoase, în vîile somptuoase și limuzine scumpe – atît de diferiți de consultanții americani pe care-i întîlnim în România.

Seriilele latino-americane sînt o încîntare permanentă pentru telespectatorii români. La o întîlnire ofi-

cială, într-o după-amiază, una dintre invitate s-a oprit din explicarea evoluției complexe a societății civile românești după 1989, pentru a-și suna mania să se asigure că episodul ce tocmai se derula pe unul din canalele de televiziune va fi înregistrat pe casetă. „Da! Acestea sînt slăbiciunile pe care le avem acum, dar probabil că e mai bine decît înainte, nu-i așa?”, a explicat ea.

Dezbaterile televizate sînt în plină înflorire, programe serioase în care invitații – în general, un membru al Guvernului și un reprezentant al Opoziției – dezbate probleme arzătoare ale politicii și economiei românești. În SUA e aproape imposibil să-ți imaginezi o audiență cît de mică la o emisiune de o asemenea lungime și densitate de informație.

Turistul străin, care, într-o cameră de hotel bucureștean, dorește să-și petreacă după-amiaza în fața televizorului, schimbînd cele aproximativ 30 de canale de televiziune prin cablu la care are acces – de la posturile românești la CNN, programele televiziunilor italiene, germane și franceze –, va fi uimit de contrastul dintre rigiditatea programelor românești și fastul emisiunilor occidentale. Telespectatorul din România poate alege între o emisiune-concurs a unui post de televiziune occidental, cu prezentatori veseli și concurenți în plină vervă, cu un public pe măsură și o dezbateră televizată unde patru bărbați sobri, îmbrăcați în costume rigide explică noile metode de privatizare.

Schimbările sînt mari și în locuri neabătute. Vineri noaptea, pe postul național de televiziune sînt prezentate filme *sexy*. Un șofer de taxi care se lamenta de lipsa de disciplină a ultimilor ani, amintindu-și cu nostalgie de cite lucruri bune erau pe timpul lui Ceaușescu, strîmbîndu-se la cuvîntul „democrație”, afirma, plin de importanță, referindu-se la filmele *sexy* de pe micul ecran: „În sfîrșit, ceva despre democrație de care mă bucur și eu!”.

Adaptare după presa americană de LAURA TOMA

Clubul Cărții RAO

Din dorința de a fi permanent în legătură cu cititorii, editura RAO, la inițiativa directorului ei, dl. Ovidiu Enculescu, a dezvoltat un program special de distribuție și promovare a cărților sale, numit „Clubul Cărții RAO”, primul club de carte din România. Pentru cei interesați facem următoarele precizări: pentru cărțile comandate, editura suportă costurile de transport prin poștă. Pentru două cărți comandate se acordă o reducere de 10%, de la trei cărți în sus se acordă o reducere de 15% și titlul de membru al Clubului. Membrii clubului beneficiază și de oferte speciale ale lunii, pentru care, pe lângă reducerile obișnuite, se acordă o reducere suplimentară de 5%. Plata se face prin ramburs. Cărțile sînt trimise cu maximum de rapiditate și siguranță la adresa solicitată (nu există riscul delierării prin transport). Pentru informații suplimentare sunați la telefonul 666.59.15 sau trimiteți o scrisoare pe adresa București, C.P. 37-198. (L.T.)

un radio actual

TALK-SHOW-uri
LIVE

FRA 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Telefon 631 31 90, 631 58 35

În fiecare zi, de luni pînă vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00:

Luni:
Război și pace – Mihai Tatuleci

Marți:
Căinele de pază – Cornel Nistorescu

Miercuri:
Punct și virgulă – Carmen Bendovski

Joi:
Fiți întreprinzători – Teme economice

Vineri:
Taxiul de noapte – N.C. Munteanu

EDITURA RAO
COLECȚIA „RAO CONTEMPORAN”

DOMINIQUE FERNANDEZ

DOMINIQUE FERNANDEZ
Ingerul destinului

(Traducere de Aristița Negreanu, 544 pagini, 8.700 lei)

O nouă colecție a editurii RAO vă propune operele marcante ale scriitorilor care s-au impus în ultimele decenii ale secolului XX, ilustrînd cele mai diverse teme, tendințe și curente ale literaturii moderne: roman, eseu, tratat, memorii, biografii. Colecția debutează cu romanul „Ingerul destinului”, semnat de Dominique Fernandez (cîștigător al premiului Goncourt în 1982). În paginile cărții autorul reconstituie viața scriitorului și cineastului italian Pier Paolo Pasolini.

Cum va fi primit Italia preacatolică literatura și filmele lui Pasolini, spirit revoltat și provocator, dar mai ales însingurat – nu numai pentru a fi fost homosexual, ci și ca oponent acerb al societății de consum?

O vom afla din paginile acestei cărți, unde, între altele personaje, îl vom întîlni pe Arturo Toscanini, Alberto Moravia, Federico Fellini, Maria Callas...

Cărțile noastre pot fi procurate adresîndu-vă direct editurii: C.P. 37-198, București.

Întâlnirea Camil Petrescu-Cătălina Buzoianu trebuia obligatoriu să se producă, având în vedere afinitățile pirandelliene și virtuțile proustiene, capacitatea amândurora de a substanțializa Ideea, încercând-o de semnificație, vizualizând-o printr-o spectaculoasă concretizare a intuiției, astfel încât receptura să echivaleze cu o revelație. Despre o adevărată revelație este vorba în cazul acestei neobișnute vizuini scenice, pentru reușita căreia virtuoză regizoare și-a asumat din nou și misiunea de scenaristă. Urmind pilda scriitorului ce desființase granițele între genuri, incitată - probabil - și de exegeza literară (vezi Maria Vodă-Căpușan „Realia”, CR 1988), Cătălina Buzoianu a rețopit materia eclectică densă a modernului roman anume deconstruit, reorganizându-i elementele epice prin prisma versurilor, la un înalt voltaj dramatic, după criteriile teatrale înglobând deopotrivă fiorul tragic și ironia caustică.

Teleportarea României interbelice în actualitate se realizează printr-o savuroasă pantomimă în ritm de tango argentinian ori romanță neoasă: pe cit de discret, pe atât de esențiale sînt sportul muzicii live, datorată lui A.G. Weinberger, și coregrafia rafinată și plină de umor a Adinei Cezar. Devenirea trecutului într-un prezent anost cu viitor incert e sugerată printr-o ingenioasă spațializare temporală ce suprapune, dar și intersecționează macro- și microclimatul existențial. Decorul minimal al lui Marius Alex. Dumitrescu în prim-plan constă dintr-un podium circular ce focalizează patul ca refugiu al cotidianului, în planul secund al idealității patul căpătînd un design modernist, amintind elicea de avion - evocare a aspirației mistuitoare spre Absolut.

Zgomotul brutal al accidentului fatal este decodificat succesiunii de scene ce refac simetria relațiilor de atracție/repingere ale personajelor. Personaje înveștimate în alb/negru de către Doina Levintza, conform regulilor descrise ale unei veritabile francmasonerie a eleganței.

Săptămânile culturii germane

„Săptămânile Culturii Republicii Federale Germane în România” au fost deschise oficial vineri 29 septembrie 1995 (cu un concert susținut în București de Freiburger Barockorchester) și vor cuprinde, pe parcursul unei luni întregi, manifestări muzicale, teatrale, coregrafice, literare, proiectii de filme, expoziții și seminarii științifice.

Fiecare domeniu este divers exemplificat. Cel muzical, de exemplu, cuprinde spectacole de muzică instrumentală barocă sau romantică, operă, dar și jazz sau muzică pop stradală. Vechiul și noul se întîlnesc, de asemenea, și în reprezentațiile teatrale sau coregrafice. Secțiunea cinema cuprinde două manifestări, una care are ca obiect filmul documentar din anii '89-'90 („Germania după Căderea Zidului”),

Teatrul „Bulandra” și Theatrum Mundi Patul lui Procust după Camil Petrescu în regia Cătălinei Buzoianu

În concertul polifonic al sentințelor existențiale (impecabilă croia-rea replicilor - cînd monologale, cînd dialogale) se disting, în primul rînd, *alter-ego*-urile camilpetresciene. Doamna T., căreia Maia Morgenstern îi personifică inefabilul portret al spontaneității (calitatea supremă!): senzuală „panteră gînditoare”, străbătută neconștient de fluidul inteligenței, vestală intangibilă a amorului, dar și sfință madonă acordînd indulgență, cînd iradiînd, cînd pîlînd, timid vulnerabilă ori energie voluntară, fascinant de frumoasă chiar și în urșienii pasageră. Domnul C. - Florin Piersic jr. Într-o matură materializare a privirii

auctoriale, un virtual Camil Petrescu -, omul antitezelor și contradicțiilor armonioase, natură dilematică, însă angosată și traumatizat, cu o hipersensibilitate deosebită insuflată și creațiilor sale. Fred Vasilescu, pentru care Marius Iosif Capotă face verosimil saltul de la sportivitatea avidă să consume integral abjecția condiției umane; o conștiință nobilă cu o luciditate împinsă pînă la sacrificiu christic. Ladima - revelat de Zoltan Octavian Butuc prin desueta sa onestitate, incompatibilă cu indiferent care compromis, victimă însă a autoiluzionării, în materie de iubire, în materie de gazetărie; supraviețuind la modul sublim prin fulguranța liricii sale care i-a inspirat regizoarei concepția spectacolului.

Montarea Cătălinei Buzoianu redă aparenta mișcării browniene dintr-un haos originar în care monedele sînt individualizate prin tarele pentru care paradisa cosmic li se refuză definitiv. Convertită cu haz frivol de către bruneta Daniela Nane, Emilia e condamnată la trivialitate opulentă și placiditate interesată, ilustrînd cu aplicație aya-zisul „Lyrieme à froid”. George Ivașcu în Nae Gheorghidiu caricaturizîndu-l metehnele politicianului totalitar, fără scrupule, infatuș și obtuz, incult, dar cu priză la electorat.

Maria Junghietu, Adina Cartianu, Marcela Motoc, Mihai Bisericanu și Romeo Pop evoluează vivace în ipostaze diferențiate, tot atîtea accente într-un copleșitor tablou al afectelor considerate atît sub aspectul psihologiei sociale, cît și al filosofiei istoriei.

În spectacol, mitul repetabilei torturi proustiene vizează categoric meruul acuzația labilitate de opinie - autohtonă, dar și de aiurea - care periclitează însăși soarta planetei. Regrupați în perimetrul central pe un ipotetic *axis mundi*, eroii reiau retorică întrebare „Cine iubește aici?” a cuplului perfect imposibil, repetînd-o dramatic în final: „Dar apoi?”

Și dacă opera întregă a lui Camil Petrescu demonstrează că Dragostea, cît și Creația, respectiv Teatrul sînt forme de cunoaștere, trebuie elogiata talentul Cătălinei Buzoianu de a realiza efectiv acordul dintre realitate și transcendență. Împlinind prin optica prozatorului și poetului aspirația dramaturgului.

IRINA COROIU

cealaltă abordînd zona filmului artistic („Filme germane noi”). Domeniul literaturii cuprinde întîlniri cu traducători, editori și autori germani, un colocvii despre literatura germană actuală, altul despre conștiința de sine în Est și în Vest și o masă rotundă despre piesele radiofonice germane în România. Știința este și ea larg reprezentată în cadrul „Săptămînii Culturii Republicii Federale Germane” prin dezbateri pe marginea sistemelor de învățămînt („Universitatea și reforma”, „Cooperare interuniversitară româno-germană”, „Academie și/sau Universitate?” ș.a.), despre politica industrială sau situația cercetărilor sud-est europene.

Săptămînile culturii germane se desfășoară sub patronajul ministrului federal de Externe al RFG, dr. Klaus Kinkel, și al ministrului Afacerilor Externe al României, Teodor Meleșcanu. (C. P. B.)

Cine se uită la cine?

Antony Gormley* - „Field”, Cimp**
Galeria Rondă, Etaj 3-4, București

„Field” este chiar o cîmp. De oameni. De o șchioapă. Toți la fel și toți diferiți. Deși ocupă zeci de metri pătrați, există un singur unghi de vedere. Din față. Față în față. Tu te uiți la ei, și ei se uită la tine. Zeci de mii de ochi se uită la tine. Singur. Un ecran în care, culmea, tu, privitorul, ești cel privit.

Un pic scenografică (din cauza luminii), instalația e făcută să-ți taie respirația. Orice conexiune intelectuală e permisă. Dar nu necesară. Individ versus masă, demografie, viitor, conștiință etc. Instalația ocupă tot spațiul. Te uiți

din afara galeriei înăuntrul ei. De pe scări.

Instalația, deși enormă, e realizată cu economie de mijloace. Se repetă la nesfîrșit același (și totuși altul) modul-om.

Interesant este ceea ce nu se vede. Transportul și așezarea miilor de figurine. Așezarea lor una câte una. Nu întîmplător au dimensiunea palmei. Au fost create din lutul modelat în palma ștînit așezate cu palma. Mii și mii de palme.

* Născut în 1950 la Londra. Expoziții personale și de grup în cele mai importante muzee și galerii din lume. Trăiește și lucrează la Londra.

Artă contemporană între coperti

„Cărțile artiștilor” în cadrul
„Săptămînii Culturii Germane”

Galeria Etaj 3-4, Teatrul Național București

Cartea de artist e o carte ca oricare alta, cu diferența că „se vede” mai mult decît „se citește”. Orice idee, trîsnită sau nu, orice proiect/concept, orice impresie/expresie poate fi tipărită în cele mai diverse moduri, pe cele mai diverse hîrtii, în cele mai diverse formate.

„Cărțile artiștilor” este o bibliotecă în mișcare, adunînd laolaltă, începînd cu anii '60, producții ale unor artiști celebri: Beuys, Daniel Spoerri, Wolf Vostell, Hans Haacke, Dieter Roth, Arnulf Rainer, A.R. Penck, Hermann Nitsch etc. Cărțile-obiect, cărțile-pictură, poeziile vizuale devin aici pur și simplu cărți tipărite. Multiplicate, editate. 650 de cărți privite ca un mijloc de comunicare.

Spre deosebire de ce se știa în România în urma expozițiilor „cArTe”, obiectul „cArTe” nu mai e orgolios-calofil, nu mai e „artă de șevalet cu coperti”, ci e o carte normală. „Cartea-de-una-singură” devine „cartea-de-distribuit”. Din păcate, în expoziție cărțile sînt închise de două ori. Între propriile coperti și în vitrine. O singură secțiune a expoziției e „deschisă”. De rîsfort.

DAN PERJOVSCHI

Istoria literaturii, o utopie?

LAURENȚIU ULICI,

Literatura română contemporană,
Ed. Eminescu, 1995, 552 pagini, 5.000 leiLiteratura
română
contemporană

Masivul volum, de curând apărut, al lui Laurențiu Ulici, intitulat *Literatura română contemporană*, este primul, sintem avertizat de autor, dintr-o serie de șase, care, încheiată, va acoperi în întregime cercetarea intervalului literar postbelic. Astfel cum se anunță, lucrarea lui Ulici o va concura pe aceea în patru volume a lui Eugen Simion, *Scritorii români de azi*. Dar au și un punct de asemănare cele două construcții critice: ambele refuză să-și asume explicit, din titlu, condiția de istorii ale literaturii noastre de după ultimul război.

De fapt, în postfața la volumul I al *Scritorii români de azi* (ediția din 1978, revizuită și completată), Eugen Simion menționează el însuși că deocamdată a oferit cititorilor numai „un număr de analize globale”, care, însă, ulterior, vor fi reluate și proiectate istoric. Deci Istoria critică numai a amintit-o, urmând să ne-o dea după ducerea la capăt a „analizelor” și întemeiat pe ele. O elaborare, așadar, în doi timpi. Laurențiu Ulici, în schimb, exprimă rezerve principiale față de chiar scrierea Istoriei literaturii, a unei exhaustive mai ales, traicind asemenea activitate în lotul inițiativelor utopice sau al inunțiilor sisifice. Argumentul său tare este că nimeni nu poate citi totul, tot ce s-a scris într-o anumită perioadă: „o viață nu ajunge pentru lectura tuturor cărților, fie și numai a tuturor cărților «onorabile», scrise în, de pildă, 150 de ani de literatură cultă”. Și atunci, spunem noi, continuându-i ideea, cum poți să înalțuri, ca autor al Istoriei literaturii aceluși interval, suspiciunea de necunoaștere integrală, de ignorare a unor scrieri poate valoroase, dar la care, pur și simplu, nu ai avut resursele fizice să ajungi? „De la această fatalitate a lecturii parțiale, conchide criticul, provin mai toate neajunsurile tipului tradițional de Istorie a literaturii”.

Ce este de făcut?

Ce este totuși de făcut? Ulici optează pentru îngustarea arcului de

cuprindere temporală în vederea sporirii șanselor de a investiga exhaustiv. Rezultă, de aici, prin consecință logică, un mai mic credit acordat formulei „Călinescu” („de la origini până în prezent”) și unul mai mare acordat formulei „Lovinescu”, limitând explorarea, aceasta din urmă, la spațiul contemporaneității. În incantația, și desigur controversabilă, în multe privințe. Introducere a volumului pe care îl discutăm, L. Ulici se pronunță fără ezitare în favoarea celei de-a doua formule: „Istoria literaturii române contemporane a lui Eugen Lovinescu poate fi, cred, considerată ca prima încercare autohtonă de lectură integrală a literaturii din răstimpul unei generații. De altfel, perioada cea mai potrivită pentru o asemenea istorie rămâne mereu «perioada contemporană»”.

Pentru Laurențiu Ulici, „perioada contemporană” este, în mare vorbind, perioada de după al doilea război mondial, a cărei cuprindere exhaustivă își propune să o înfățișeze în cele șase volume anunțate. Volumul de față îl consacră unui segment al perioadei, și anume aceluia în care s-a impus, în conștiința publică, așa-numita de el „promoția '70”.

Dar cu aceasta ajungem la ceea ce spunem că sînt, în Introducere, susțineri controversabile – și mă refer în primul rînd la acea împărțire a literaturii în „promoții decenale”, cîte trei pentru o generație; mă refer apoi la ideea că, din cele trei promoții, cele extreme ar fi „explozive”, iar cea mediană „implozivă”; mă mai refer, în sfîrșit, la faptul că periodizarea uliciană pe decenii își ia ca puncte cronologice de fixare a limitelor anii terminate cu cifra 6, invocîndu-se pentru aceasta un reper simbolic (anul debutului eminescian: 1866). Dar sînt în Introducere și alte opinii sau luări de atitudine contrariante, riscante și chiar extravagante, de natură să suscite fie respingeri, fie aprobări. Putem veni, desigur, în numele unei poziții mai prudente, mai „raționale”, cu numeroase corective la susținerile hazardate ale criticului, cu întrebări siciozoare (de pildă, ce caută explozivul, orice s-ar spune, Mircea Dinescu, în imploziva promoție '70?), dar nu putem nega că această zonă este partea cea mai vie a cărții, nelăsîndu-te niciodată apatic. Spiritul speculativ-jucăuș al lui Ulici se manifestă aici în tot largul, făcînd conexiuni neașteptate, asocieri uneori năstrușnice, bruscînd cu vervă inertile. Simpatice sînt și exercițiile sale de statistician literar, uneori semnificative sub raport sociologic, iar altele, nu, contabilizînd autori cu indeletniciri metaliterare ai diferitelor promoții, iar altă dată numărînd (la ce bun, totuși) cîte poezii a publicat Ioana Diaconescu sau cîte piese radiofonice a dat la iveală Valeriu Sirbu.

Nimic valoros să nu se piardă

Partea a doua a volumului, mai întinsă, este consacrată discutării propriu-zise a scriitorilor din „promoția '70”, distribuiți în sumar, de această dată, după criteriul tradițional al activității pe genuri: poezii, prozatorii, dramaturgii, criticii, istoricii literari, eseisții (cele trei categorii de la urmă luate împreună). Compartimentarea scriitorilor pe genuri nu este însă singura pe care o execută autorul, pentru că mai apare una în interior, aceasta exprînd, fără dubiu, deși inexplicit, ierarhizarea după valoare. Sînt patru grupe în cadrul fiecărui gen, diferențiate prin întinderea descendenței a spațiului acordat autorilor și, desigur, prin spiritul abordării, din ce în ce mai apăsător critic. Și mai este o secțiune (a cincea), care însușește numai nume de autori și titluri, aparținînd, explicit autorul, înșilor „evidenți lipsiți de valoare literară”, înregistrați, totuși, pentru „statistica literaturii naționale”.

Acțiunea critică două de L. Ulici în spațiile contemporaneității literare impune înainte de toate prin amplexarea cuprinderii. Criticul aspiră la integralitate, cum am văzut, și vorbește într-un loc, tot în Introducere, de „necesară și mereu amintită «hartă» complexă și completă a literaturii naționale”. Nu știm azi dacă va putea duce la bun sfîrșit întocmirea unei astfel de hărți, dar sigur este că năzuiește să o facă. Și mai știm că nimic din ce se înțimplă semnificativ la noi, din punct de vedere literar, nu scapă ochiului vigilent al lui Ulici, infatigabilul scoțitor de talente în toate colțurile țării, la curent cu ce scrie, de pildă, poetul Radu Ulmeanu la Satu Mare, poetul librar Sabin Opreanu la Baile Herculane, huedoreanul Eugen Evu sau medicul prozator Ion Boloș în nord-vestul transilvan. Altădată, sedentarul E. Lovinescu își deschidea zilnic casa, primind pe oricine în camera sa de lucru, doar-doar îi va prăși pragul cel uns cu harul marelui talent; azi mobilul, hipermobilul L. Ulici ctreieră țara în același scop, de-a lungul și de-a latul, ceneacurile, școlile, minat de aceeași pasiune descoperitoare, aproape un viciu.

Temător să nu piardă ceva din ceea ce ar fi esteticeste valabil în scrierile unui autor, să nu rătăcească vreo achiie de metal prețios, criticul supune totul analizei atente, răbdătoare, comprehensive și dacă numai un vers frumos găsește într-un noian de prozaim, într-o masă de text amorf, nu ezită să-l pună în evidență.

Pentru a nu fi nedrept, citeodată Ulici este binevoitor cu asupra de măsură, conferînd, de pildă, lui Laurențiu Cârsteian o „identitate irevocabilă”, depistînd „bijuterii lirice” la Horia Gane sau „curgere flaubertiană”, vezi Doamne, în proza lui D. Matală. Este uneori și redundant, din exces de subtilitate: „Puțini poeți știu să se ascundă în umbra unui nor cu aerul că se ascund în norul însuși ca Liliana Ursu”. Deci nu în nor se ascunde rafinata, dar și perfida poetă, ci în umbra norului, lăsîndu-ne însă să credem că se ascunde în nor. Mă rog!

Uzul rațiunii critice nu și-l pierde totuși prea des Laurențiu Ulici, grijuliu cu nuanțele în analizele de texte, în distribuirea accentelor, cînd nu de-

versează, dar o face rar, în bicuștoare sarcasme, ca în memorabilul portret în acvaforte pe care și-l face lui Petre Got: „Dacă mania grandorii nu-l prinde pe poet, mania umilinței nici atît, diferența fiind că în primul caz ridicolul atitudinii compromise expresia, iar în al doilea naivitatea expresiei compromise lirismul atitudinii”.

Omisuni și inechități inerente

Măsura capacităților de interpretare și valorizare și-o dă însă criticul, desigur, în discutarea autorilor importanți ai „promoției '70” și drept este să arătăm că articolele despre Mircea Ciobanu, Mircea Dinescu, Ileana Malăncioiu, Cezar Ivănescu, Dan Laurențiu, dintre poeți, Gabriela Adameșteanu, Mihail Sin, Eugen Uricaru, dintre prozatori, Al. Călinescu, Livius Ciocărlie, Florin Manolescu, Andrei Pleșu, Ion Vartic, dintre critici și eseisți, sînt printre cele mai interesante din cîte le-au fost consacrate. Un nedreptățit de Laurențiu Ulici, în această carte, este însă criticul Dan Cristea, autor cu puține titluri, într-adevăr (a lipsit 10 ani din țară!), dar substanțial totdeauna în ce scrie. Și mai nedreptățit decît el sînt însă Miron Chiropol, Marin Taranul, Florin Gabrea sau Vintilă Ivănescu, menționați numai la bibliografie. Este de mirare, în orice caz, că ultimii doi, exponenți recunoscuți ai onirisului istoric, nu i-au reținut atenția lui Laurențiu Ulici, sprijinitor, în anii '70, al acestei mișcări, pe drept cuvînt considerată în carte „prima disidență notabilă în plină expansiune a ccașismului”. În ce-l privește pe Ivănescu, chiar și menționarea bibliografică îl nedreptățeste. Pe lîngă cele două volume consacrate acolo, el a mai publicat placheta de debut *Cinste specială* (poezii, 1967), savurosul roman cavaleresc parodic *Nemaipomenitele pătași ale lui Milorad de Boutelle* (1970) și, în același spirit ingenios ludic, poemul *Vulcaloborgul și frumoasa Beleponjă* (1971).

Dar a insistat, în finalul comentariului, pe deficiențe de această factură ale cărții ar însemna la rîndul nostru să-l nedreptățim pe autor. Omteri, inadverente, încadrări inexacte, chiar inechități de tratament nu puteau fi toate evitate într-o lucrare critică de asemenea anvergură, parte dintr-un ansamblu în curs de constituire. Acțiunea constructoare a criticului merită să fie urmărită în continuare cu atenție.

GABRIEL DIMISIANU

Adevărul literar și artistic, nr. 289

- La Săpânța: Viața e tristă, moartea e veselă
- Drama monarhiei române: o poveste cu zâne
- Arheologia în ruină
- Dan David: Scriitori de dincolo de moarte
- Continuă „gazetăria indignării”
- Prosta la români cu calul și căruța...

Turismul european – o afacere rentabilă?

Este un an extrem de bun pentru turismul european. „Unul dintre cele mai bune sezoane de vară din ultimii ani”, exclamă încântată Adele Biss, director la Oficiul Britanic de Turism. „Pietele noastre s-au extins considerabil”, spune Joaquim Cabrito Neto, fostul guvernator civil al cunoscutelor regiuni portugheze Algarve. „Sintem uluiți”, exclamă Sergio Poeta, cel ce conduce agenția de turism EIS din Roma.

Este un an nefavorabil turismului în Europa. „Am pierdut aproape 10% din vizitatorii veniți din țările vecine, de pildă Germania și Olanda”, se lamentează unul din funcționarii unui birou de informații din centrul Bruxelles-ului. Scăderea bruscă a numărului celor care și petrec vacanța în Elveția l-a determinat pe elvețien să-și schimbe atitudinea de politețe rezervată pe care o aveau față de vizitatori. „Trebuie să fim mai deschiși și mai prietenoși”, spune ziaristul Jacques Pilet din Lausanne.

Industria turismului este fie în plină ascensiune, fie într-o cădere vertiginosă, în funcție de influența pe care a avut-o recenta criză a piețelor valutare în țările europene, criză care a făcut să crească valoarea mărcii germane și să scadă mult valoarea dolarului și a lirei sterline. Toți cei aflați în vacanță au fost influențați de aceste schimbări. „Turismul este asemănător exportului și este afectat în același fel de fluctuațiile de pe piața monetară internațională”, spune Geoffrey Lipman, președintele Consiliului Mondial de Turism.

Gândiți-vă la comportamentul din acest an al germanilor, adevărați campioni europeni în materie de turism, care impuseseră plafone taxelor. Rezervările de ultimă oră – specialitatea germanilor fiind afacerile încheiate în ultimul moment – au crescut anul trecut cu peste 20%. Motto-ul acestei primăveri a fost: „Nu rezervări: mine totul va fi mai ieftin”. Și prețurile au scăzut. S-au înregistrat scăderi cu 50% în ultima zi înainte plecării, agențiile oferind bilete pentru excursii la Palma de Mallorca la prețul de 250 dolari, în condițiile în care cel mai ieftin bilet pentru zborul München-Bonn costă 327 dolari.

Austria și Elveția spun că numărul lor de turiști a atins anul trecut nivelul minim, iar Germania, unde sosirile au „căzut” cu aproape 16% din 1990 până în 1994, se așteaptă la aceleași „realizări” în 1995. Fascinația Franței, dintotdeauna cea mai cunoscută destinație europeană, cu peste 60 de milioane de vizitatori în 1994, va atrage și mai mulți turiști în acest an, în pofida atacurilor teroriste ce au avut loc în Paris. Totuși, turiștii cheltuiesc mai puțin față de anii precedenți. Phil Snee, din Pennsylvania, unul din cei ce-și așteaptă rindul la cozile ce se formează dis-de-dimineață la porțile Louvrului, evită restaurantele: „Cumpărăm doar o baghetă, puțină brinză și niște vin, pe care le mîncăm în cameră”.

Prin contrast, în Italia, unde, din 1992, marca germană a depășit cu 53% lira italiană și unde, chiar dacă dolarul a crescut cu 37%, „sezonul de aur” a fost alimentat de creșterea cu 2% a numărului de turiști germani și cu 10% a celor americani. Portugalia se așteaptă la o creștere cu 10-15% a numărului de turiști, iar secretarul de stat al turismului, Alexandre Relvas, prevede: „Pentru prima dată în ultimii trei ani vom avea o creștere a profiturilor. Dar chiar și așa există nemulțumiri la adresa puterii relative a scudului, ce a depășit anul trecut cu 7% lira italiană. „Restaurantele trec printr-o mare criză. Mulți turiști preferă să rămână în apartamente și să-și gătească singuri”, afirmă Neto Cabrito din Algarve.

În Spania vecină, unde peseta s-a devalorizat de 4 ori în ultimii trei ani, se încearcă rezolvarea crizei turismului printr-o creștere accentuată a calității serviciilor publice. Anul trecut, în aprilie, autoritățile locale au dinamizat un hotel falimentar din apropierea grădinii regale din Palma de Mallorca și au amenajat în locul acestuia o grădină publică. Eforturile par a da roade. Deși numărul turiștilor a crescut doar cu 4% în prima jumătate a anului, profitul net a urcat brusc cu 9%, iar de-a lungul timpului Costa del Sol ancurează permanent iahturi luxoase.

Moneda slabă a Greciei suferă datorită grevelor, inflației și propriei reputații de monedă slabă. În schimb, Angliei, neobișnuit de însoțită în acest an, i se prevede un an record în materie de turism, datorită transformării clorva orașe în stațiuni turistice. Astfel, cindva neglijat, industrializatul Manchester, a cărui tentativă eşuată de a fi gazda Jocurilor Olimpice

ce în anul 2000 a trezit orgoliul cetățenilor săi, deține acum cel de-al 14-lea aeroport mondial. Stațiunea marină Blackpool este gazdă pentru foarte multe grupuri de turiști veniți din fosta Uniune Sovietică. Japonezii vin în Blackpool pentru a-și satisface pasiunea deosebită pe care o au pentru sălile de dans.

Mulți tatonează piețele asiatice. Lucerna (Elveția), cu 4% mai mulți turiști decât anul trecut, a avut clișturi semnificative prin excursiile ademenitoare în Extremul Orient: Hong

Kong, Singapore și Japonia.

Bătrînul continent pierde continuu teren în favoarea noilor piețe în curs de dezvoltare, în special a celor asiatice. Catedralele, arta, tradițiile, monumentele, plajele și minerele vor fi întotdeauna o atracție europeană, dar, fără o mai mare atenție pentru prețuri competitive și servicii de calitate, Europa va pierde supremația pe piața mondială a turismului.

Traducere și adaptare după Time de GEORGETA DUCMAN

In atenția abonaților revistei „22”

Facem apel la abonații noștri să evite formula abonamentului încheiat la oficiile postale. Aceste abonamente, realizate de fapt prin intermedierea RODIPET-ului, creează tot mai multe probleme redacției, deoarece RODIPET plătește cu tot mai multă întârziere banii datorati revistei. În consecință, s-ar putea să ne vedem obligați a înceta expedierea abonamentelor încheiate în acest fel, până la plata sumelor restante.

Vă rugăm să vă abonați prin scrisoare adresată direct redacției sau, după caz, persoanei la redacție, în condițiile prezentate în anunțul alăturat.

Avantaje:

- serviciu prompt;
- cost mai mic;
- anumite reduceri speciale pentru unele categorii de cititori.

ABONAMENTE TRIMESTRIALE CU REDUCERE

11%	5.000 lei cu expediere prin poștă
14%	4.500 lei cu ridicare de la redacție
29%	4.000 lei cu expediere prin poștă
33%	3.500 lei cu ridicare de la redacție

SPECIAL pentru pensionari, cadre didactice, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război:

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa:
Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, București.

Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București, cu specificarea pentru Serviciul de Distribuție.

Abonamentele se pot achiziți și la sediul redacției.

ABONAMENTUL CU REDUCERE SÎNT SPONSORIZATE DE ASOCIAȚIA EST-LIBERTES

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12 (pentru dolari în contul 4020253230, pentru marea în contul 4020253231, pentru francii francezi în contul 4020253235, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

	1 an	6 luni	3 luni
- Europa occidentală:	80 \$	40 \$	20 \$
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 E	28 E	14 E
- Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 \$	20 \$	10 \$
- Israel	60 \$	30 \$	15 \$
- SUA, Japonia, Australia:	100 \$	50 \$	25 \$

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista „22” anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă naționali de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Redacția: Redactor-șef: GABRIELA ADAMEȘTEANU; Redactor-șef adjunct: RODICA PALADE; Șef secție politică: HORĂȚIU PEPINE; Publicist comentator: ANDREI CORNEA; Șef secție social: OANA ARMEANU; Redactor: CEZAR PAUL-BĂDESCU; Grafician: DAN PERJOVSCHI; Tehnoredactor: ALEXANDRU CIRIP; Secretar general de redacție: LAURA TOMA; Corectură: RADU DOBANDĂ, LUCIAN PIUCĂ; Șef serviciu financiar-contabilitate: ELENA MANOLACHE; Șef serviciu difuzare: MIRCEA IONESCU; Difuzare: CONSTANTIN SATALLA.

Rubrici permanente: N.C. MUNTEANU (comentariu politic); ILIE ȘERBANESCU (comentariu economic); RALUCA STROIE-BRUMARIU (Parlament); MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică); CEZAR BALTAG (istoria religiilor); DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară); ERWIN KESSLER (cronică plastică).

Corespondenți: IOAN MUȘLEA (Cluj); DANIEL VIGHI (Timișoara); DINU MIHAIL (Chișinău); ION MIRON DAMIAN (Paris); WILLIAM TOTOK (Berlin); ADRIAN NICULESCU (Milano).

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, MIHAI ȘORA, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI

Tehnoredactare computerizată: „22”

Tipărit la FED, Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120, Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie